

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ (KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

117 733

TÜRKİYE'DE PEYZAJIN KORUNMASI İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ebru Poyraz

117733

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nesrin Algan

Ankara-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ (KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE PEYZAJIN KORUNMASI İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nesrin Algan

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof.....Dr.....Can.....HAMAMCI..
Doç.....Dr.....Nesrin.....ALGAN..
Doç.....Dr.....Nilgül.....KARADENİZ..
.....
.....
.....

İmzası

Can Hamamcı
Nesrin Algan
Nilgül Karadeniz
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi ..30..Eylül..2002..

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİ

I. A. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çevre, koruma ve peyzaj gibi konularda kavramsal düzeyde varolan karmaşa, uygulamada konuyla ilgili kamu kuruluşlarının görev ve yetki alanlarında da görülmektedir. Bu nedenle, tezde öncelikle bu kavramların bu çalışmada hangi anlamda kullanıldıklarının açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Çevre bağlamında öncelikle, koruma ve peyzaj kavramlarının genel bir tanımını ortaya koymak ilerideki açıklamaları anlayabilmek için bir temel oluşturacaktır.

Sözlük anlamıyla, çevre, çevreleyen, saran koşullar, etkiler ya da etkileyen-değiştiren güçler olarak kabul edilmektedir. Biyolojik anlamda canlıların yaşamını ve gelişimini etkileyen dış koşullar ve etkilerin bütünü, sosyolojik anlamda ise insanı çevreleyen ve etkileyen faktörler olarak kabul edilmektedir.¹ İnsan davranışlarını incelerken çevre; fiziksel (inorganik) çevre (iklim ve toprak) ile biyolojik (bakteri ve diğer mikroorganizmalar da dahil olmak üzere doğal bitki ve hayvanlar) çevre ve insan faaliyetleri ile ilgili her şey olarak kabul edilir. Fiziksosyal çevre, yapılar, yollar, tüm insan yapısı ya da insan tarafından biçimlendirilmiş unsurlardan oluşur. Biyososyal çevre ise, insan davranışları, gelenekler, yasalar, dil ve benzeri unsurlardan oluşmaktadır. Çevre, bir organizmanın var olduğu ortam ya da koşulları belirtir. İnsan ürünü olarak oluşan koşullar da organizmayı etkiler ve çevrenin doğal fiziksel öğeleri arasında yer alır. Ekoloji ise organizmaların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır.² Birbirleri

---

¹ Nur Sözen, **Peyzaj Mimarlığına Giriş Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1994, passim.

² **Ibid.**, passim.

ile ve cansız ortamlarla ilişki içinde olan, kendi içinde yeterli bitki ve hayvan topluluğu olarak ifade edilen ekosistem ise bir diğer önemli kavramdır.³ Doğa koruma konusunda biyolojik çeşitlilik ise, organizmaların çeşitlerinin alan yada hacim birimi başına sayısı; belli bir zamanda belli bir yerdeki türlerin bileşimidir.⁴ Bu çalışmada kullanıldığı anlamıyla çevre, “insanın diğer insanlarla olan karşılıklı ilişkilerini, insanların bu ilişkiler sürecinde birbirlerini etkilemesini, insanın kendi dışında kalan tüm canlı varlıklarla, yani bitki ve hayvan türleriyle olan karşılıklı ilişkilerini ve etkileşimini, insanın canlılar dünyası dışında kalan, ama canlıların yaşamlarını sürdürdükleri ortamdaki tüm cansızlarla, yani hava, su, toprak, yeraltı zenginlikleri ve iklimle olan karşılıklı ilişkilerini ve bu ilişkiler çerçevesindeki etkileşimini anlatmaktadır.”⁵

Bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturan peyzaj kavramı ise, “yerel toplum veya ziyaretçiler tarafından algılanan, doğal ve/veya kültürel (insan) faktörlerin etkisinin bir sonucu olan görsel özellikleri ve karakteri olan bölge (kuşak) veya alan”⁶ olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama doğal güçler ve insanoğlu tarafından etkileniyor olmasının, yani üzerinde faaliyet yapıyor olmasının bir sonucu olarak, peyzajların zamanla, yavaş yavaş geliştiği fikrini yansıtır. Bu, aynı zamanda, peyzajın doğal ve kültürel parçaların ayrı ayrı değil, birlikte ele alındığı bir bütünü şekillendirdiğinin altını çizer.

---

³ Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, **Çevre Terimleri Sözlüğü**, IULA-EMME, İstanbul, 1995, s. 19-22, 31.

⁴ **Consensus Team Çevre Sözlüğü**, <<http://www.geocities.com/akmert/consensus/sozluk.htm>>, (15/04/2002).

⁵ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, **Çevre Bilim**, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 28.

⁶ Council of Europe, **European Landscape Convention and Explanatory Report**, Strasbourg, 2000, passim.

Peyzaj kavramını, bulunduğumuz herhangi bir yerde bizi çevreleyen doğal ve kültürel elemanların tümü, herhangi bir yerdeki bakış noktasından bizi çevreleyen görünümünün tümü olarak da açıklayabiliriz. Bu şekilde, çevremiz içinde çeşitli doğal ve kültürel elemanların herhangi bir bakış noktasından kavranabilen görünümünün tümü peyzaj kavramı içinde yer almış olacaktır.⁷ Diğer bir deyişle, “peyzaj, özellikli jeolojik, kültürel, tarihi ve estetik değerlere sahip, peyzajın çeşitliliğinin korunması önemli olan alanlardır”.⁸

Yukarıdaki tanımlamalara göre peyzaj, bir görünüş çevresi içine girebilen doğal ve kültürel varlıkların birlikte oluşturdukları kompozisyon olarak görülebilecek, statik olmayan, dinamik yapıya sahip alanlar olarak nitelendirilebilir. Doğal nitelikte endojen ve eksojen⁹ güçler ve insan kaynaklı etkiler, peyzajda sürekli değişimlere neden olmaktadır.¹⁰ Bu nedenle peyzajın tek başına tanımı bu tez çalışmasının amacına ulaşması için yeterli değildir. Bu bağlamda, peyzajın içinde bulunduğu koşullardaki davranışını da incelememiz gerekmektedir. Bu amaçla peyzaj ekolojisinden yararlanılabilir. “Peyzaj içindeki ekosistemlerin ya da bir ekosistemin belirli bir kısmının yapı ve fonksiyonlarını coğrafi ve ekolojik görüş açısından inceleyip araştıran disiplinler arası bilim dalı peyzaj ekolojisi olarak adlandırılır”.¹¹ Genel ve temel peyzaj ekolojisinde, peyzajın yapısını oluşturan canlı ve cansız varlıkların envanteri ile, peyzajda cereyan eden süreçlerin ve karşılıklı

---

⁷ Yüksel Öztan, **Peyzaj Ekolojisi Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995, passim.

⁸ **Nature Policy Plan**, <<http://www.minlnv.nl/international/policy/green/pna/>>, (03/2001).

⁹ Burada, ekosistem içinde oluşan ya da gelişen unsurlar endojen, ekosistem dışında oluşan ya da gelişen dış kökenli unsurlar eksojen güçler anlamındadır.

¹⁰ Yüksel Öztan, **op. cit.**, passim.

¹¹ **Ibid.**, passim.

etkileşimin insan ve diğer organizmalar açısından belirlenmesine ağırlık verilir. Uygulamalı peyzaj ekolojisi de, peyzajların doğal potansiyelinin belirlenmesi, baskıya ya da çeşitli kullanımlara karşı dayanma kapasitesinin ortaya çıkarılması ve planlama, ıslah ve onarım gibi doğrudan doğruya uygulama ile ilgili sorunların çözümüne ait konuları esas alır. Peyzaj ekolojisinin konu ve amacı, karmaşık doğal sistemlerin yapı ve fonksiyonlarını iyice incelemek ve çevre koruma, doğal potansiyeli değerlendirme, mekan planlama gibi konu ve sorunları çözüme kavuşturacak bulgular elde etmek olmalıdır.¹²

Peyzajların ekolojik analizleri sonucunda belirlenecek fonksiyonel özelliklerden aşağıdaki konularda yararlanır:

- Peyzajın, doğa koruması yönünden potansiyelini ortaya koyar
- Peyzajın, insanların dinlenme gereksinimini karşılama açısından sağladığı olanaklar belirlenir
- Biyolojik ürün potansiyeli saptanır
- Su potansiyeli ve su niteliği saptanır
- Çevre kirliliğine ait temel veriler elde edilir
- Arazi kullanımı yönünden yapılacak planlama çalışmaları için esas olan veriler elde edilir

Yukarıda sayılan özellikler dışında peyzaj, kentsel ve kırsal alanların en korunaklı şekilde kullanılabilirliğini sağlayan bir unsur olarak görülebilir. Ayrıca, peyzaj, çevre ekolojik eleman ve özelliklerinin, kültürel etmenlerin birlikte oluşturduğu görünümdür denilebilir. Bu eleman ve etmenlerin türüne göre doğal veya kültürel özellik kazanır.¹³ Peyzaj, insan, kültür ve doğa arasında bir ara birimdir (ara yüzeydir). Bu, insan varlığının doğal çevrede bulunmasının ve doğal çevrenin,

---

¹² Zev Naveh, Arthur S. Lieberman, **The Evolution of Landscape Ecology (Theory and Application)**, Student Edition, Springer-Verlag, New York Inc., USA, 1990, s. 3-10.

¹³ Öztan, **op. cit.**, passim.

geçmişte ve şu anda yerleşimlerin yaşam tarzı ve kültürü üzerinde etkili olmasının sonucudur ve kimlik ve yer duygusu için bir merkez oluşturur.¹⁴

Genel bir kabul olarak peyzaj kelimesi, bir anlayış içinde bulunan pek çok şeyi kapsar: yerin geçmişteki ve şimdiki jeolojik yapısı, toprak, bitki ve hayvan varlığı, insan faaliyetlerinin şekli (araziler, ormanlar, yerleşimler ve yerel endüstri). Bu yalnızca doğa ve mimarinin estetik güzelliği değil, aynı zamanda, bir alanın bütün ekolojisi ve insanlarca kullanımının ya da tüm olayların tarihidir.

Doğal özellik, yaşayanları, yerleşimlerini ve yaşam tarzlarını şekillendirir. Toplumlar üretim için doğaya damgalarını vururlar. Pek çok durumda bu damga, ekonomik ve biyolojik verimliliği ile estetik güzelliği olan peyzaj olabilir.¹⁵

Çevre, zaman ve mekana göre değişiklik gösterdiğinden çevre kavramı içinde yer alan doğal ve kültürel elemanların kompozisyonları da farklılık gösterir. Yukarıdaki tanımlara ek olarak günümüzde daha çok ekolojik bir yapı olarak algılanan peyzajın daha geniş bir betimlemesi için aşağıdaki açıklamaları yapabiliriz:

Peyzaj, birbiriyle etkileşimli olan ekosistemlerin zaman ve mekana göre değişen kompozisyonlarıdır. Özellikle coğrafi bir alanın biyolojik yapısı, sosyal çevresi ile insan kaynaklı etkilerin bir bileşimi olarak da görülebilir. Kısaca, alanı karakterize eden doğal ve insani özelliklerin tamamının kompozisyonudur. Bu nedenle doğal ve kültürel peyzajla olarak iki ana grupta incelenir.¹⁶

---

¹⁴ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **Landscape Ecology**, John Wiley & Sons Inc., USA, 1986, s. 495-531.

¹⁵ **Ibid.**, s. 495-531.

¹⁶ Bu bilgiler, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümünde Kasım 2001 tarihinde Ankara'da yapılan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Bilgilendirme Toplantısından alınmıştır.

- a) Doğal Peyzaj: İnsanın hiç değiştirmediği, kendi doğal düzenini koruyan alanların tümü şeklinde tanımlanabilecek alanlardır. . Değişimler ya da farklılıklar doğal özelliklere bağlıdır. Örneğin: çöl, dağ, deniz,nehir, orman peyzajları.
- b) Kültürel Peyzaj: İnsanların doğayı çeşitli amaçlarla kullanmaları sonucu ortaya çıkan peyzaj biçimi olarak görülebilir. Kültürel peyzaj, toplumların doğayı kullanım biçimlerine göre farklılaşır. Doğayı kullanım biçimlerine göre kültürel peyzaj iki alt başlıkta ele alınmaktadır:

- Kentsel Peyzaj: Kent peyzajı, çeşitli binaların, çevrelerindeki alanlarla birlikte yıllar boyunca oluşturduğu kentsel tasarım ve yapım sürecinin ürünüdür.¹⁷ Ancak, bu tanım, kentin peyzajla bütünleşmiş olması ile kendine yer bulabilir.
- Kırsal Peyzaj: İnsanın doğa içindeki kentsel uğraşları dışında gösterdiği uğraşları olarak alt kollara ayrılabilir; tarımsal peyzaj, endüstriyel peyzaj, rekreasyonel peyzaj gibi.¹⁸

Bunların bir bileşkesi olarak peyzaj, kısaca, ekolojik bir sistem olup alanı karakterize eden doğal, insani, sosyal özelliklerin kompozisyonudur.

Günümüzde peyzaj, kendini, insanların uzun dönemli tarımsal faaliyetlerinin bir altyapısına karşı şekillendirmiştir. İnsanlık tarihinde, insanın doğayla ilişkisi, doğanın, ekonomik ve sosyal yapıya karşı tutumunun ve peyzaj üzerindeki yoğun insan etkisinin değişmekte olduğu görülebilir.

---

¹⁷ Uğur Kalelioğlu, Noyan Özkan, “Avrupa Kentsel Şartı”, **Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri**, , İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2000, passim.

¹⁸ AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü’nün adı geçen toplantısı.

Yoğun insan etkisine ve alan kullanımına göre de üç ana peyzaj tipi tanımlanabilir:¹⁹

- Orman ya da benzeri doğal peyzajlar,
- Tarımsal ya da yarı doğal peyzajlar,
- Kentsel ya da insan yapısı peyzajlar

Yukarıda açıklanmış olan farklı peyzaj tiplerinin, hep bir arada değerlendirilerek, çevre koruma amacına ulaşılabilmesi için, koruma alanları oluşturulmaktadır. Koruma alanlarının oluşturduğu sistemler, çevresel ve kültürel, sosyal değerler gibi tüm özellikleri bir bütün olarak değerlendirmesi nedeniyle etkili bir çevre koruması, dolaylı olarak da peyzajın korunmasını sağlamaktadır.

Koruma Bölgeleri sisteminin amacı, yalnızca doğayı değil, aynı zamanda kültürel miras sistemlerini ve elemanlarını, ekolojik dengeyi, biyolojik çeşitliliği ve genetik fonları korumak, doğal kaynakların restorasyonunu garanti etmek, bilinçli rekreasyonu veya turizmi araştırma çalışmaları için koşulları sağlamak ve çevreyi gözlemlemek, doğal ve kültürel değerleri korumayı geliştirmektir. Bu sistemin kapsamı aşağıda belirtilmiştir:²⁰

1. Tek ya da karakteristik doğal ve kültürel peyzaj sistemlerinin ve nesnelerinin bulunduğu koruma alanları korunmalıdır. Bu alanlar, sıkı doğal rezervleri, yönetilen rezervleri ve korunan peyzaj elemanlarını içerir.
2. Koruma alanları, korunan doğal ve kültürel miras kompleksleri ve elemanları üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmak veya insan etkisi bulunan unsurların çevre üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmak için tahsis edilmiştir. Koruma alanlarının tümünün muhafaza edilmesi ve bütüncül bir anlayışla oluşturulmuş koruma alanları, korunan peyzaj

---

¹⁹ **Protected Landscapes**, <<http://www.neris.mii.lt/>>, Mart 2001, (Nisan 2001).

²⁰ **Ibid.**, passim.

unsurları, yüzey suları, sulama alanları, karst bölgeleri ve benzeri bu kategori içindedir.

3. Doğal kaynak restorasyon (iyileştirme) alanları, restorasyon, gelişme ve doğa rezervleri olarak tahsis edilmiştir.

Peyzaj Kalitesi, belirli bir peyzaj için yetkili kamu makamları tarafından kamunun çevresinin peyzaj hatlarına, özelliklerine ilişkin arzularının ifade edilmesi anlamına gelir.²¹ Peyzaj kalite kriterleri, alanın özelliklerine göre farklılık gösterir. Örneğin; tarımsal peyzaj için kalite kriterleri, a) kültürel etki - kullanım yoğunluğu, b) peyzaj yapısında çeşitlilik, c) nadirlik ve tehlike altında olma gibi unsurlardır.

I. A. 1. Peyzajın Korunması

Çevre korumanın üç temel noktasını, “ekolojik olarak süreklilik prensibine göre yararlanma, doğal kaynakları koruma ve alan koruma”²² oluşturur. Doğa korumanın koruyucu bir unsuru görünmesiyle birlikte alan koruma, gelişimin de önemli elemanı olmuştur. Doğanın korunması kavramı bir anlamıyla (protection), potansiyel olarak tehlikeli atık maddelerin çevreye boşaltılmasının asgariye indirilmesi ya da önlenmesi amacıyla kaynakların yönetimini ifade eder. Diğer bir ifadesi ise muhafaza etmek (conservation) anlamını içerir ki bu ifade, biyosferdeki insan kullanımının, şimdiki nesillere en sürdürülebilir faydayı sağlayacak şekilde, gelecek nesillere ihtiyaçlarını karşılayacak potansiyeli bırakacak biçimde yönetilmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, doğal ve insanların oluşturduğu çevre kaynaklarının (madenler, su, ormanlar, balık yatakları, vahşi yaşam vb.) tükenme ve

---

²¹ **Idem.**

²² L. Ramirez-Sanz, T. Alcaide, J. A. Cuevas, D. F. Guillén, P. Sastre, “A methodology for Environmental Planning in Protected Areas”, **Journal of Environmental Planning and Management**, V. 43, Number 6, UK, 2000, s. 785-798.

israfa karşı ve aynı zamanda güzelliğinin bozulmaması amacıyla korunması, yönetimi ve akılcı kullanımı olarak da ifade edilmektedir.²³ Böylece muhafaza etme kavramı, pozitif, öngörülebilir, temel sürdürülebilir parçaları, yeniden onarımı ve doğal çevrenin bozulmamasını içerir.²⁴ Koruma kavramının başka bir anlamı (preservation) ise özellikle geçmişten kalma yapıların yararlı durumunun, bakımla mümkün olduğu kadar uzun süre korunması sürecini ifade eder.²⁵

Çevre koruma anlayışı, strateji açısından bakıldığında dört aşamayı barındırmaktadır: Birinci aşamada söz konusu olan mevcut tahribatların yalnızca tamiridir. Bu aşama, devletlere yeni kurumlar oluşturmak, kirlilik kontrolü ile ilgili mevzuatı düzenlemek ve kaynakların yönetimi ile kırsal-kentsel alanların iyileştirilmesi doğrultusunda öncülük etmiştir. İkinci aşama, tamir ve tedavi edici çevre korumadır. Çevre tahriplerini azaltıp yapıları düzenlemeye yönelik çevre korumacılıktır. Koruma stratejilerinin üçüncü aşaması ise, başlangıçtan itibaren çevreyle uyumlu bir teknik kullanılması, buna bağlı olarak kaynakların daha dikkatli kullanılması amacına yöneliktir. Son aşama olan dördüncü aşamada ise, çevreyle uyumsuz teknolojilere ve iyileştirilmeye çalışılan ekonomik formlara yer yoktur. Burada temel olan hizmet sektöründe, endüstri sonrası üretim tarzında teknolojiyi seçerken çevreye daha az zararlı olabilecek yapısal değişiklikler söz konusudur (toplu taşımacılık gibi).²⁶

---

²³ **Çevre Sözlüğü**, <<http://st.fatih.edu.tr/~cenkakman/cevresozlugu.html>>, (26/08/2002).

²⁴ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531.

²⁵ **Çevre Sözlüğü**, <<http://st.fatih.edu.tr/~cenkakman/cevresozlugu.html>>, (26/08/2002).

²⁶ Zerrin Toprak Karaman, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, İzmir, Aralık 1998, s. 130-137.

1993 yılına ait verilerde dünyada 3500 büyük koruma alanı bulunduğu ve bu alanların toplam 425 milyon hektar alanı kapsadığı bildirilmektedir.²⁷ Ancak, belirtilen koruma alanlarının işlev ve amaçları çeşitlidir ve bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle de koruma amacının belirlenmesi önemlidir. Hangi biyotop ve peyzajın ne oranda korunması gerektiği sorusuna açıklık getirilmelidir. Koruma bölgelerinin doğa için önemi aşağıdaki gibi sıralanabilir:²⁸

- bütün düzeyde biyolojik çeşitliliğin korunması
- doğa mirasının korunması
- kültür mirasının korunması
- temel ve pratikte kullanılabilen araştırmalar
- rekreasyon
- bilgi ve çevre eğitimi
- çevre değişiminin izlenmesi
- abiyotik doğal kaynak korunması
- kültür mirasının korunması
- temel ve pratikte kullanılabilen araştırmalar
- rekreasyon
- bilgi ve çevre eğitimi
- çevre değişiminin izlenmesi
- abiyotik doğal kaynak korunması
- süreklilik ilkesine göre ekolojik alan yararlanması için ön tablo oluşturması

Koruma alanları bitki ve hayvanlar üzerinde sınırlı insan kullanımının olduğu milli parklar, oyun rezervleri, peyzaj koruma alanları, çok amaçlı kullanım alanları, biyosfer rezervleri gibi mekanları da içeren her türlü alana denir.²⁹ Bu kadar çeşitli

---

²⁷ Alper Hüseyin Çolak, **Ormanda Doğa Koruma (Kavramlar-Prensipier-Stratejiler-Önlemler)**, Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2001, s. 63.

²⁸ **Ibid.**, s. 63.

²⁹ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531.

alanı kapsadığından koruma alanları farklı sınıflamalara tabi tutulurlar. 1994 yılı Ocak ayında Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources - IUCN) Buenos Aires'teki toplantısında doğa koruma alanları 6 kategoride toplanmış, daha sonra bu sayı 8'e çıkarılmıştır.

IUCN'e göre koruma alanları aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.^{30 31}

- I. Bilimsel Rezervler / Mutlak Doğal Rezervleri
- II. Milli Parklar
- III. Doğa Anıtı
- IV. Doğa Koruma Rezervleri
Yönetim Rezervleri
Yaban Hayatı Alanları
- V. Peyzaj Koruma Alanları ve Kıyı Peyzajları
- VI. Kaynak Rezerv Koruma Üniteleri
- VII. Doğal Biyotik Alanlar / Antropolojik Rezervler
- VIII. Çok Amaçlı Kullanım – Yönetim Alanları
Kaynak Yönetim Alanları

IUCN'nin sınıflandırmasında, dünyada var olan kaynakların çeşitliliği, biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilir kalkınma için insan ihtiyaçlarının çok farklı ve çeşitli olması nedeniyle sınıflandırma aralığı çok geniştir.³²

Bu kategoriler tam bir hiyerarşi izlemeyebilir. Ancak, insan kullanımlarının kullanılabilirliği göz önüne alınarak sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre günümüzde

---

³⁰ P. H. C. Lucas, **Protected Landscapes A guide for Policy-makers and Planners**, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Chapman and Hall, United Kingdom, 1992, s. 1-21.

³¹ Richard T. T. Forman, Michael Godron, *op. cit.*, s. 453-531.

³² *Ibid.*, s. 453-531.

en çok sözü geçen ve peyzaj ile iç içe geçmiş olan bazı kategoriler aşağıda açıklanmıştır.

Birinci kategoride yer alan bilimsel ya da mutlak doğa rezervleri, doğayı olduğu gibi korumak ve mümkün olan en az rahatsızlıkla doğal süreçleri devam ettirmek amacını taşırlar. Temelde bilimsel araştırma ve çevre izlemine (monitoring) uygun, özellikli ekosistem, jeolojik veya fizyolojik nitelikleri, canlı türleri içeren alanlardır.³³ Bu, insan kullanımının koruma alanları sınıflaması ile zıtlık taşıdığı bir durumdur. Çünkü, peyzaj koruma alanları, genellikle, bilimsel doğa rezervleri ya da yaban hayatının yoğun olduğu alanlar gibi diğer kategorilerin, tüm sınırların içinde olan ve etkileşimde olabilecek alanların uzantısıdır. Doğanın verim yeteneğinin güvence altına alınması, rekreasyon değerinin korunması, güzel ve özellikli peyzajların korunmasının amaçlandığı alanlar peyzaj koruma alanlarıdır. Peyzaj koruma alanları, milli parklara ek bir milli park olarak hizmet verebilir ya da insan ve doğanın dengede olduğu alanlar olarak milli parklara eklenebilir. İkinci kategoride bulunan milli parkların özellikleri ise farklı biçimlerde olmakla beraber genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilirler:³⁴

- Milli parklar nispeten geniş alanlardır.
- Bir ya da birkaç ekosistemin olduğu, insan tarafından etkilenmemiş, bitki ve hayvan türlerinin, jeomorfolojik sitlerin ve özel bilimsel habitatların, eğitsel ya da rekreatif veya farklı güzellikteki doğal peyzajların yer aldığı alanlardır.

---

³³ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531. Çolak, **op. cit.**, s. 64-65, P. H. C. Lucas, **op. cit.**, s. 1-21.

³⁴ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531, Çolak, **op. cit.**, s. 291-296.

- Tüm alanın ekolojik, jeomorfolojik ya da estetik özellikleri açısından mümkün olduğu kadar çabuk koruma veya eleme adımlarının ülkenin en yetkili makamlarınca atıldığı alanlardır.
- Ziyaretçilerin, özel şartlar altında, eğitsel, kültürel, bilimsel ve rekreatif amaçlarda girişine izin verildiği alanlardır.

Beşinci kategoride yer alan peyzaj ve kıyı alanları ise;

Peyzaj koruma ve kıyı alanları ise ülkenin karakteristik, insan ve arazi etkileşiminin uyumlu olduğu özel, doğal peyzajlardır. Topluma rekreasyon, turizm gibi eğlence fırsatı tanırken, bir yandan da normal yaşam tarzının ve ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlardır.³⁵

Peyzajın korunması fikrinin amacı, bu insan-doğa ilişkisinde olumlu etkileri harekete geçirmek, insan çevre arasındaki uyumu bozan ya da yok eden olumsuz etkilerden korumak olmalıdır. Aynı zamanda bu fikir, topluma, doğal, kültürel ve sosyal değerlere zarar vermeden yerel ekonomiyi geliştirecek alanları görme ve deneme fırsatı sağlayarak amacına ulaşabilir.³⁶

Peyzaj koruma alanları, diğer koruma alanlarından ayrılmalıdırlar. Peyzaj koruma alanları, özel mülkiyet ya da kamu mülkiyeti altındadırlar. Kitlelerin günlük aktivitelerini de gerçekleştirebildikleri alanlar olarak da karşımıza çıkarlar. Bu nokta, peyzaj korumanın ve peyzaj koruma politikalarını üretmenin, planlamada uygun çözümleri bulmanın temel çıkışı olmalıdır.³⁷ Yukarıda sayılan özelliklerden yola çıkılarak, peyzaj koruma alanları ile genel olarak bütün dünyada, tüm kategoriler

---

³⁵ **Ibid.**, s. 453-531.

³⁶ Özgür Yerli, “Çevrenin Peyzaj Mimarlığı Boyutu”, **Standart**, Yıl: 39, Sayı: 463, Temmuz 2000, s. 51-55.

³⁷ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531.

içerisinde daha fazla yeri olan milli parklar arasındaki temel farklar aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 1: IUCN'e Göre Milli Parklar ve Peyzaj Koruma Alanlarının Farklılıkları

MİLLİ PARKLAR (KATEGORİ II)	PEYZAJ KORUMA ALANLARI (KATEGORİ V)
* Dışa kapalı doğal alanlardır	* Açık, yarı-doğal peyzajlardır
* Kullanım dışıdır	* Kullanım dahilindedir
* Yerleşim dışıdır	* Yerleşim vardır
* Hükümet sorumludur	* Genellikle yerel yönetimler sorumludur
* Kamu malıdır	* Çoğunlukla özel mülkiyete dahildir

Bu tablo P. H. C. Lucas, **Protected Landscapes A guide for policy-makers and planners**, IUCN, Chapman & Hall, UK, 1992, s. 15-17 adlı kaynaktan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1'den de anlaşılacağı gibi, milli park kavramında, dünya ve doğaya hizmet olup kullanım sınırlıdır. Buna göre, insanların yerleştiği kaliteli peyzajlar ya da kıyı alanları bu tanıma giremez. Kullanılan kaynakların şekli, doğal özelliklerinin bozulması ile ancak entegre olmuş haldedir. Bu durumda IUCN, koruma alanı ve peyzaj koruma alanı tanımlarını paralel ve tamamlayıcı olarak koymuştur. Ancak bu tanımda eksik olan nokta, kentsel peyzajın ağırlıkta olmasıdır. Kırsal ya da daha doğal peyzaj alanları, kapsam dışına itildikçe eğer diğer bir koruma statüsünde değillerse korunmaları güçleşebilecektir. Peyzajın sürekli bir parçası olan insanla, günlük aktivitelerini etkileyen bu alanlar arasında ekonomik hareketliliği, yaşamsallığı sağlayan kullanımlarda durağan bir sistem olduğu düşünülebilir.³⁸

³⁸ **Ibid.**, s. 453-531.

Peyzaj koruma alanları, milli parklara yerleşenlerce etkilenen ve özel mülkiyetteki alanlarda, ya belli bir ölçüde kullanıma açık milli park ya da insan ve doğanın çok uyumlu olduğu, çevre kapasitesinin ve ayrılmazlığın oluşturulduğu alanlar olarak iyi ve yasal alternatif oluştururlar.

Kaynak yönetiminde, koruma ve sürdürülebilirliğin ortaya konduğu bir diğer kategori ise çok amaçlı kullanım yönetim alanları ya da kaynak yönetim alanlarıdır (VIII. Kategori). Bazı durumlarda, bu sınıfta, kıyı ya da peyzaj alanları yer alabilir.³⁹

Peyzaj koruma alanları, halen resmi olarak “milli park” olarak adlandırılmasına rağmen Avrupa’da 40 yıldır koruma için anahtar yönetim aracı olmuştur. Peyzaj koruma kavramı, koruma alanları oluşturma fırsatı olan yerleşik nüfusun gittikçe sınırlandırılma imkanı olmadığı yerlerde büyüyen bir öneme sahiptir. Peyzaj koruma alanları, farklı ve çeşitli anlamlar içererek oluşturulabilirler. Örneğin; İngiltere’de ve Galler’de kullanıma açık doğal güzellikler ve kıyı mirası yasal düzenlemeleri altında, ulusal inisiyatifle oluşturulmuşlardır. Diğer taraftan, Fransa’da bu alanlar, bölgesel milli parklar olarak bilinir ve yerel inisiyatif ile gerçekleşir.⁴⁰

Burada temel gerçek, peyzaj korumanın tek ve kesin bir yolla başarıyla sağlanamayacağı görüşüdür. Bununla birlikte, kullanılan yöntem ne olursa olsun, en mümkün durum yerleşimcilerin katılımıdır.

Koruma alanları sadece tek olan değil aynı zamanda karakteristik peyzaj sistemlerinin (doğaldan kentsel olanlara kadarki yelpaze içinde), canlı ve cansız parçaların her ikisinin de korunması için de önemlidir.

---

³⁹ P. H. C. Lucas, **op. cit.**, s. 1-21.

⁴⁰ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531.

Doğa koruma alanlarının çoğu sulak alanları ve nehir havzalarını korumak için kurulmuşlardır. Doğal rezervleri ağı milli ve bölgesel parklarda doğa rezervlerinin kurulmasıyla tamamlanmıştır. Bu rezervlerin amacı, karakteristik ve tek peyzaj sistemlerini biyolojik, genetik fonları ile korumak ve kalıcı araştırma ve gözlemler gerçekleştirmektir. Milli parklar, doğal ve kültürel özellikleri olan en değerli peyzaj komplekslerini ve insan etkisi bulunan ekosistemleri korumak, yönetmek ve kullanmak için kurulmuşlardır.⁴¹ Milli park sistemleri, en çekici peyzaj tiplerinin, etnik, kültürel, bölgesel farklılıklarla beraber ekolojik durumların göreceli durağanlığının tanıtımını sağlamayı beraberinde getirmiştir. Bölgesel parklarda olduğu gibi milli parkların amacı da doğal ve kültürel olarak değerli peyzaj sistemlerini ve elemanlarını korumak, ekosistemlerin kararlılığını sürdürmek, yok edilmiş ya da zarar görmüş doğal ve kültürel sistemleri ve elemanları onarmak, araştırma çalışmalarını geliştirmek, herşeyden önce bilinçli turizm ve benzerleri için geleneksel yaşam tarzlarını desteklemek ve tanıtmak ve rekreasyon için koşullar yaratmaktır. Uzun zamandır, özellikle Avrupa ülkelerinde, pek çok peyzaj yönetim rezervleri, değerli peyzaj sistemlerini korumak amacıyla oluşturulmuşlardır. Rekreasyonel ve ekonomik kullanımları, yönetilen alanların tüm ihtiyaçlarını karşılayamaz. Çünkü, çok işlevli bölgeleri sadece koruma ilkeleri açısından yönetmek çok gerçek dışı olmaktadır. Değerli doğal veya kültürel komplekslerin koruma derecelerini azaltmak ve doğal ve kültürel bilinçli bir bakış açısından bölgesel değeri olan peyzajları korumak, peyzaj korumayı, rekreasyonu ekonomik kazançlar kadar koordine etmek amacıyla, bu alanların çoğu bölgesel parklara ve peyzaj yönetim rezervleri olarak yeniden düzenlenebilir.

---

⁴¹ **Protected Landscapes**, <<http://www.neris.mii.lt/>>, Mart 2001, (Nisan 2001).

I. A. 2. Peyzaj Yönetimi

Sürdürülebilir kalkınma perspektifinde, bir peyzajın düzenli bakımını ve sürekliliğini, sosyal, ekonomik yapı ve çevre ile ilgili süreçlerin yol açtığı değişiklikleri yönlendirecek ve uyumlaştıracak biçimde temin etmeye yönelik eylem anlamına gelir.⁴² Burada önemli olabilecek nokta, yönetim ya da yönetim araçlarını kullananların çevre merkezli düşünebilmesidir. Çünkü koruma, temelde insan merkezlikten uzak bir anlayışla amacına ulaşabilir. Aksi halde, toplum ya da bireylerin doğayı kullanımını iyileştiren bir yönetim anlayışı zamanla tamamen insana hizmet edip doğayı sürekli tüketen bir hizmet haline gelebilir.

Peyzaj yönetimi, değişimin kendisinden çok süreciyle ilgilenir. Halk katılımını öngörür. Peyzaj, dinamik bir yapı olduğundan sürekli değişim içindedir. Bu nedenle, yönetim ve politikalarda bu özellik göz önünde bulundurulmalıdır.

Peyzajların tipleri ve özellikleri de yönetim süreçlerini etkiler. Bu bakımdan peyzajların tiplerini incelemekte yarar görülmektedir.

I. A. 2. i. Ana Peyzaj Tiplerinin Planlama Ve Yönetimi:

Peyzajlar farklı özelliklerine göre tiplere ayrılırlar. Peyzajın tiplere ayrımının temelini bitki örtüsünün belirlenmesi oluşturmaktadır. Ekolojik bakımdan aynı yapıyı gösteren alanlar düzeyindeki bu analizin planlama çalışmalarında sınırların belirlenmesine olanak vermelidir. Bitki örtüsü yanında cansız peyzaj elemanları da dikkate alınmalıdır. Türkiye bitki örtüsünün bu amaçla analizi yeterince yapılmadığı için yapısal analiz yaklaşımına gidilmektedir. Bu yaklaşımla peyzajlar bazı tiplere

---

⁴² Council of Europe, **op. cit.**, passim.

ayrılırlar ve her tip kendi içinde basamaklandırılırlar. Buna göre peyzaj tipleri aşağıdaki gibi gruplandırılırlar:⁴³

1) *Doğallık Basamakları*: Doğallık basamakları, insanın doğa üzerindeki etkisine, doğal yapıyı değiştirme dercesine göre yapılan bir sınıflandırmadır. Peyzajların, doğal veya daha çok kültürel etkilerle bozunma derecelerinin, doğal hallerini koruma derecelerinin belirlenmesi için kullanılan ölçüt doğallık basamaklarıdır. İnsanlar tarafından doğal peyzajın değiştirilmesi biçim ve yoğunluğuna bağlıdır. Bu nedenle doğallık, peyzajın kullanım değerlendirmesi için de önemlidir.

Doğallık, inceleme alanındaki bitki örtüsüne bakarak onun esas olması gerekli bitki örtüsü ile karşılaştırılması ile ortaya konabilir. Genellikle beş ayrı doğallık basamağı vardır. Ancak, çalışılan alanın bitki örtüsü çok iyi biliniyor ve doğal potansiyel bitki örtüsü kestirilebiliyorsa bu yapılabilir. Aksi durumda bu basamakların daha kaba ayrımı yapılır ve bazı basamaklar aralarında birleştirilir. Doğallık basamakları aşağıda sıralandığı şekliyle incelenir:⁴⁴

“a) Doğal: İnsanların etkisi yok veya yoka yakındır. Doğal türler bulunur. Son şeklini almış bitki örtüsü bulunur.

b) Kısmen Doğal: İnsanların etkisi çok azdır. Genellikle doğal türler baskındır. Son şeklini almış türler yanında, doğal olmayan alanlar da kısmen bulunur.

---

⁴³ Çolak, **op. cit.**, s. 46-55.

⁴⁴ **Ibid.**, s. 46-55.

c) Az Doğal: İyileştirme önlemleri ile (özellikle tarımda) antropojen etkiler oldukça fazladır. Tarımsal kimyasallar, yoğun kullanım yanında doğal türleri içeren bitki örtüsüne ve çıplak alanlara kısmen rastlanır.

d) Doğaya Yabancı: Yöreye yabancı bitkilerin dikilmiş olduğu ya da ekildiği alanlardır. Doğal bitki örtüsü ile hiçbir benzerlik yoktur. Antropojen etkilerle oluşmuş bitkisiz çıplak alanlar da bulunur.

e) Yapay: İnsanlar tarafından oluşturulmuş, çoğunlukla yapısal alanlardır.”⁴⁵

2) *Duyarlılık*: Duyarlılık, bir alanın, farklı kullanımlara gösterdiği tepkiyi, gördüğü zarar derecesini veya zarar görüp görmediğini gösterir. Duyarlılığın belirlenmesi için alanda öncelikle zarar verici faaliyetler (alan kullanımları), bunların etkileri ve bunlardan zarar görenlerin analiz edilerek iyi bilinmesi gerekir. Böyle bir analiz sonucunda bazen faaliyetin zarar verici bazen de zarar gören olduğu anlaşılabilir. Örneğin herhangi bir alanda dinlenceden kaynaklanan yüklemeye aşağıda belirtildiği gibi özetlenebilir.⁴⁶

a) Biyolojik bakımdan aktif olan alanların

- Yapı kitleleri ile

- Ulaşım ağı yapımı ile inaktif bir duruma getirilmesi

b) Hava ve suların

- Artan trafik ile

- Motorlu sporlar ile

---

⁴⁵ **Idem.**

⁴⁶ Ahmet Karaman, “Doğal Hayatın ve Yaşama Ortamlarının Korunması”, **III. Çevre Şurası Tebliğler ve Bildiriler Kitabı**, III. Çevre Şurası, TC Çevre Bakanlığı, Belek-Antalya, 4-6 Aralık 1996, s. 45-55.

- Atık suların artırılmadan veya yeterince artırılmadan ortama verilmesi ile kirletilmesi

c) Bitki örtüsü veya yaban hayatının

- Yaşam ortamlarının ortadan kaldırılması ile (yapı kitleleri gibi)

- Yaşam ortamlarının değiştirilmesi ile (ötrofikasyon)

- Bitki örtüsü ve yaban hayatına doğrudan fiziksel etkiler ile (çiğneme, sıkıştırma, oto ile ezme, gürültü gibi) tahrip edilmesi

d) Yaşam ortamına kalitesini değiştirici diğer tahripler

- Deflasyon, erozyon (yanlış alan seçimi ve kullanımı, bitki örtüsünün tahribi ve toprak sıkıştırılması sonucunda)

- Toprağın stabilize edilmesi yani geçirgenliğinin azaltılması

- Katı atık vb. depolama

Değişik yaşam ortamları değişik kullanım taleplerine karşı farklı duyarlılık gösterir. Duyarlılık belirlemesi, planlamada plan kararları alınmasında önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu nedenle duyarlılık analizi değerlendirmenin temelini oluşturur.

Bir alan tipinin duyarlılığı iki temel faktörün belirlenmesi ile saptanabilmektedir:⁴⁷

- Yaşam ortamlarının tekrar tesis edilebilirliği
- Ender oluşu

Yaşam ortamının tekrar tesis edilebilirliği: Peyzaja yapılan olumsuz girişimlerin ortaya çıkardığı etkilerin değerlendirilmesinde yaşam ortamlarının tekrar tesis edilebilirliği önemli bir karar mekanizmasıdır. Bir yaşam ortamı tahrip edildikten sonra insan müdahalesi ile de olsa eski durumuna getirilmesi, o ortamdaki

---

⁴⁷ **Ibid.**, s. 45-55.

bitki örtüsü ve diğer elemanların gelişme süreci hızına doğrudan bağlıdır. Ayrıca mikroklimatik, hidrolojik ve jeolojik ortam faktörlerinin de tekrar tesis edilebilirliği de dikkate alınmalıdır.⁴⁸ Örneğin; kumullar üzerindeki öncü bitki örtüsü bu alanlarda güçlü bir doğal yapı nedeniyle kısmen çabuk bir yaşam ortamı oluşturulabilmesine karşın, kumul esas bu yaşam ortamının temelini oluşturan öge olarak tahrip edilmesinde tekrar tesis edilmesi ya hiç mümkün değildir ya da büyük emeklerle olasıdır. Benzer şekilde, akarsu çevresindeki yaşam toplulukları ve ortamları, akarsuyun bozulmamış doğal dinamiğine bağlıdır.

Yönetim araçlarının, benzer eğilimler arasındaki (doğal peyzajlardan orman peyzajına, tarımsal peyzaja ve son olarak da binaların peyzajına kadar) kullanımını inceleyebiliriz. Her durumda, bir parça, daha önceki peyzaj ekolojisi prensiplerinin (bazılarının) yönetimde nasıl kullanılmış ya da kullanılmakta olduğuyla ilgileniriz. Bu kategoriler arasında, bir tarımsal peyzajın doğal rezervleri, ormanlar ve evleri kapsamada olduğu gibi üst üste çakışmalar vardır. Tüm bu peyzajların yönetimi, şu anki peyzaj elementlerinin, bunlar arasındaki akışın ve zaman içerisindeki değişimlerinin bir ön araştırması ile başlamalıdır.⁴⁹ Bu nedenle yapay tipte toplanan ortamların bu açıdan değerlendirilmesi yapılmamaktadır.

Genellikle yaşam ortamının tekrar tesisinde, o alanın doğal durumundan hangi ölçüde uzaklaşmış ise o derecede tekrar tesisi de zordur.

Yaşam ortamının tekrar tesisi ve kademelendirilmesi aşağıdaki sınıflamalara göre yapılır:⁵⁰

---

⁴⁸ Çolak, *op. cit.*, s. 46-55, Karaman, *op. cit.*, s. 45-55.

⁴⁹ Richard T. T. Forman, Michael Godron, *op. cit.*, s. 453-531.

⁵⁰ Karaman, *op. cit.*, s. 45-55.

a) Tekrar tesisi olası olmayan: Oluşumu için en az 50 yıldan fazla zaman süreci gerektiren ortam tipleridir. Süreç uzun olduğundan bu yaşam ortamının gerçekten oluşacağı pek garanti değildir. Bu tip peyzajlara sulak alan bitki örtüsü ya da kumullar örnek verilebilir.

b) Tekrar tesisi çok zor olan: Oluşumu için 20-25 yıl gereken ortam tipleridir. Bu tür ortamların mevcut tür zenginliği ve çeşitliliğinin tekrar tesisi özel ortam koşullarının oluşturulması gerektiğinden tam olarak bilinmemektedir. Çalı örtüleri, maki toplulukları bu tür alanların örneklerindedir.

c) Kısmen tesisi olası olan: oluşumu 5 yıla kadar zaman gerektiren peyzaj tipleridir. Fazla özellikleri yoktur, tipik yetişme ortamlarıdır. Genellikle sık rastlanan ortamlardır. Öncü bitki toplulukları gibi.

Ender oluşu: Yaşam ortamlarının enderliği planlamada özellikle dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir. Ender oldukları için özel yaşama ortamı olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmış alanların sürekli kontrol edilmesi ve inceleme altına alınması gerekmektedir. Ender rastlanan peyzajlar veya gelişme ortamları özellikle tehlike altındadır. Enderlik kriterlerinden en önemlisi alanın büyüklüğüdür. En önemli ve değerli olan alanlar geniş doğal alanlara yayılmış ender yetişme ortamları veya peyzajlardır.⁵¹ Enderlik basamakları ise şöyle gösterilebilir:

a) Çok Ender: Tek başına veya çok dar bir alanda bulunan ortam tipleridir.

b) Ender: Az sayıda veya sınırlı alanlarda bulunan ortam tipleridir.

c) Kısmen Bulunan: Yinelemeli olarak geniş alanlarda görülen ortam tipleridir.

d) Yeterince Bulunan: Geniş alanlarda düzenli bir şekilde tekrar görülebilen ortam tipleri-peyzajlardır.

---

⁵¹ Karaman, **op. cit.**, s. 45-55.

Tekrar tesis edilebilirlik ve enderlik aşağıdaki tabloda belirtildiğı biçimlerde değerlendirilerek duyarlılık kademeleri elde edilir.⁵²

Tablo 2: Duyarlılık Kademeleri

Tekrar tesis edilebilirlik	50 yıldan daha fazla (tesisi olası değil)	25-50 yıl arası (tesisi çok zor)	5-25 yıl arası (kısmen tesis edilebilir)	5 yıla kadar oluşabilir (tesis edilebilir)
Ender Oluş				
Çok ender	Çok duyarlı	Çok duyarlı	Duyarlı	Duyarlı
Ender	Çok duyarlı	Çok duyarlı	Duyarlı	Duyarlı

Kaynak: Ahmet Karaman, *Doğal Hayatın ve Yaşama Ortamlarının Korunması*, III. Çevre Şurası Tebliğler ve Bildiriler Kitabı, T.C. Çevre Bakanlığı, Belek-Antalya, 4-6 Aralık 1996, s. 53.

Sayfa 12'deki Bölüm I. A.'da açıklanan doğal peyzaj kavramı özellikle peyzaj yönetimi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle de doğal peyzajların yönetim açısından tekrar açıklanması yararlı olacaktır. Doğal peyzajların, yeryüzünün geniş, kullanıma çok açık olmayan ya da tarım, ormancılık, yerleşim için az kullanılan alanlar olduğu daha önce belirtilmiştir. Bu alanlar, tundra, poyraz ormanları, çöller ve tropik yağmur ormanları gibi bölgeleri kapsar. Diğer yerlerde (yaprağını döken ormanlar, çim alanlar ve Akdeniz tipi bölgelerin pek çoğunda) doğal peyzajlar neredeyse yoktur. Fakat önemli peyzaj elementleri genellikle bunların kalıntılarıdır.

Tüm peyzaj tipleri içinde özellikle doğal peyzajların yönetimi konusu önemli olmalıdır. En az değişime uğramış ya da hiç değişmemiş olmaları nedeniyle bulunduğu yerin en eski ve temel özelliklerini veren alanlar olduklarından, doğal

⁵² **Idem.**

peyzajların, korunması amacıyla yönetilmesi temel düşünce olmalıdır. Aşağıda doğal peyzajların yönetimi açıklanmaktadır.

I. A. 2. ii. Doğal Peyzajların Yönetimi:

Eğer yönetim amacı doğal peyzajı korumak ya da restore etmek ise peyzaj elemanlarının araştırmasında en çok onların insan etkisine duyarlılıkları üzerine odaklanılır. Doğal peyzajların etkili bir koruma anlayışı ile yönetiminde en önemli faktör duyarlılık dereceleridir. Bu insan aktivitelerini düşük yoğunluk ve her peyzaj elemanının duyarlılığını – hassasiyetini görece olarak azaltmalıdır. Rekreasyonun kesin formları ve bilimsel buluşlar genellikle uyuşurlar. Çok kırılğan toprağın ya da nadir bulunan bitki türlerinin olduğu ya da yaban hayvan varlığı bulunduran alanlarda, bunlar insan aktiviteleri bile olsa, peyzajın doğal koşullarında korunması ile yer değiştirilemeyebilir.⁵³

Peyzaj elemanları arasındaki hayvan, bitki, enerji, su ve besin minerallerinin akış araştırmaları, bir peyzaj içindeki hareketin kilit alanlarının temel noktalarıdır. Bunların çoğu, koridorlarda yer almış, boşluk ve eksikler koruma için çok özel bir yönetim bulunmuş olacak ve savunulan genişlik, açıklık ve bağlantıyı korumak gerekebilir. Hayvanların aşağı ve yukarı (dağlardaki) alanlardaki veya örneğin bir peyzajdaki çapraz yıllık hareketleri, korunmuş olan vadi göç yolunun bütünleşmesini gerektirir. Suyun hareketi, parçacıklı bir olaydır ve çözünmemiş besinler, dikkatimizi eğimlere ve akıntı koridorlarına çekmektedir. Aksi durumda, büyük seller nedeniyle sudaki yaşam varlığını sürdürmesi mümkün olamayacaktır.⁵⁴

Peyzaj elemanlarındaki zaman içindeki değişimin ön araştırması, farklı tip, ölçek ve duyarlılıktaki doğal bozunumun yerini ve rolünü belirler. Yangın, sel,

⁵³ Richard T. T. Forman, Michael Godron, *op. cit.*, s. 453-531.

⁵⁴ Zev Naveh, Arthur S. Lieberman, *Landscape Ecology (Theory and Application)*, Student Edition, Springer-Verlag New York Inc., USA, 1990, s. 1-21.

rüzgar ve böcek istilası, bir peyzajdaki ve içindeki doğal koşullardaki özellikle insan etkisi olmaksızın meydana gelen en yaygın ve önemli olgulardır.⁵⁵

Sayılan koruma kategorilerinden başka, IUCN sınıflamasında sekizinci sırada bulunan çok amaçlı kullanım alanları, zaman zaman farklı peyzaj alanlarını da içlerinde barındırabileceklerinden burada değinmeyi uygun görmekteyiz. Sürdürülebilir su, kereste, yaban hayatı, mera, açık hava rekreasyon üretimi ile birinci öncelikli doğa koruma alanlarına ekonomik faaliyet desteği (özel alanlar özel koruma elemanlarına sahip olsalar dahi) sağlamak için kullanılan alanlar çok amaçlı kullanım alanlarıdır ve kullanıma daha fazla açık olan alanlar olması nedeniyle yönetimi .

I. A. 3. Peyzaj Planlama

Peyzaj planlama, toplumla ilgili amaçları buluşturmak için yaratılmış yeni peyzajların çalışma, tasarım ve yapısının biçimsel yöntemidir. Bu, özellikle, değişim ve kötü derecede hasardan etkilenen alanlarda (örneğin; banliyö, yarı kentsel ve endüstriyel alanlar, kıyı alanları), uygun planlama projeleri iskeletini-yapısını içerir. Bu tür planlama projelerinin amacı, hasar görmüş peyzajları radikal şekilde yeniden şekillendirmektir.⁵⁶

Peyzaj planlaması, ekoloji biliminden yararlanarak doğal dengesizliği onarmak, doğayı biyolojik ve ekolojik dengenin devamlılığı için korumak ve insanın rekreasyonel, bilimsel ve diğer çeşit kullanışları için değerlendirmektir.⁵⁷

---

⁵⁵ Richard T. T. Forman, Michael Godron, **op. cit.**, s. 453-531.

⁵⁶ Council of Europe, **op. cit.**, passim.

⁵⁷ Sözen, **op. cit.**, passim.

Peyzaj Planlama, peyzajların geliştirilmesi, restore edilmesi ve yaratılması için yapılan ileri görüşlü, güçlü eylem anlamına gelmektedir.⁵⁸ Herhangi bir arazinin, görsel çekiciliğini ve/veya işlerliğini artırmak amacıyla yapılan iş ve işlemleri yerel olarak düzenlemektir.⁵⁹

İnsanların yerleşim alanlarında ve bunların dışında belirli bir mekanda peyzaj düzenleme ve doğayı koruma amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlayan yasal düzenlemelere uygun olarak hazırlanan planları içeren planlama peyzaj planlaması olarak değerlendirilmektedir. Peyzaj planlama terimi, “peyzaj özellikleri, süreçleri ve sistemleriyle ilgili planlama aktivitelerini içeren genel bir ifadedir.”⁶⁰

Peyzaj planlaması, peyzaj elemanlarının yaygınlaştırılması, doğayı koruma bölgelerinin kenarlarında biyotopların⁶¹ genişletilmesi ve korumaya değer diğer biyotopların muhafazası yönünde toprak korunmasına katkıda bulunmaktadır. Arazi toplulaştırmasında doğa koruma ve peyzaj bakımına yönelik planlama ve önlemlerin hedefi, doğa varlığını ve peyzaj görünümünü uzun vadede güvence altında almak ve mümkün olduğunca iyileştirmektir. Bu bağlamda peyzaj planlaması, biyotop sistemi için uygun alanları toprak düzenlemesi çerçevesinde ele almak, sınırlardaki verimsiz ve kullanışsız alanların değerlendirilmesi için koşullar getirmek, şimdiye kadar yoğun olarak kullanılan arazileri, doğanın lehine yaygınlaştırmayı desteklemek (hafifletilmiş kullanım), kullanılmayan alanların yeni biyotoplara dönüşümünü olanaklı kılmak, türlerin korunması önlemlerini desteklemek, kültürel açıdan tarihi veya peyzaj gö-

---

⁵⁸ AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nün adı geçen toplantısı.

⁵⁹ Ansiklopedik Çevre Sözlüğü, **Peyzaj Planlama**, Ankara, 2001.

⁶⁰ AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nün adı geçen toplantısı.

⁶¹ Canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygun çevre koşullara sahip coğrafi bölgeye biyotop denilmektedir. Biyotop komünitenin yerleştiği yer olarak da kabul edilebilir.

(**Biyotop**, <<http://biohayat.i8.com/diger/webler/sozluk.htm>>, 26/08/2002)

rünümü kuvvetli olan alanları ve tesisleri korumak şeklinde gerçekleştirilmelidir. Bu görev, arazi toplulaştırılması için tematik açıdan yeni değildir. Araziler ekolojik bakımdan etkili olacaklarsa nitelikli bir peyzaj planlaması önlemine göre belirlenmelidirler. Ancak o zaman tür ve biyotop korunmasına yararlı olabilirler. Planlamanın uygulanması arazi toplulaştırmasını gerektirir.⁶² Doğa gücünün tekrar tesis edilmesi ya da yükseltilmesi ancak bu yolla sağlanabilir. Peyzaj planlamanın içeriği ve işlem akışı üç aşamada gerçekleşmektedir.⁶³

- Geliştirme
- Şekil Verme
- Güvence Altına Alma

Aşama 1: Geliştirme:

Bu adımda, doğal esaslar ve kullanımların ayrıntılı bir durum belirlenmesi ve değerlendirilmesi yapılır ve toprak hakkına ilişkin gelişme esasları (yeşil düzenlemeyi içeren doğal koruma ve peyzaj bakımı ilkeleri) belirlenebilir. Bu doğrultuda;⁶⁴

- * Doğal mekan ve üretim bölgeleri yardımıyla tarım verilen,
- * Makro tarım planı için mevcut durumun belirlenmesi ve analizin değerlendirilmesi,
- * Potansiyel ve reel vejetasyon bilgisine dayalı yöresel işlenmesi,
- * Güncel toprak kullanımı ve toprak verimliliği için görüşler,
- * Meraların nem kademeleri haritasında nem kademelerinin çizimi,
- * Drenaj ihtiyacı ve durumunun elde edilmesi,
- * Erozyon tehlike haritası ve erozyon tehlike bölgelerinin belirlenmesi,

⁶² Yüksel Öztan, **Peyzaj Planlama Teorileri Basılmamış Ders Notları**, AUZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Anakra, 1994, **Peyzaj Planlama**, <<http://www.hkmo.org.tr/yayin/odadergi/s80/kirsalalanduzenlemesi.htm>>, (Şubat 2001).

⁶³ **Peyzaj Planlama**, <<http://www.hkmo.org.tr/yayin/odadergi/s80/kirsalalan-duzenlemesi.htm>>, (Şubat 2001).

⁶⁴ **Ibid.**, passim.

- * Toprak koruması ve bakımına ait görüşlerin elde edilmesi söz konusudur.

Bunlar yapılırken diğer disiplinlerdeki plan ve planlamalar da göz önünde bulundurulmalıdır (Örneğin; ülkenin kalkınma stratejisi, bölge planlama, nazım imar planlamasına dayalı olarak hazırlanan peyzaj planlama, biyotop haritası, orman kullanım planı gibi).

Sonuç olarak peyzaj planlama çerçevesinde, geliştirme aşamasında ekoloji ve ekonomi ile ilgili bütün temel sorunlar değerlendirilir ve tıpkı ekolojik, estetik ve teknik yapısal özelliklerin dikkate alındığı gibi tarım-toprak kültür de dikkate alınır;

Aşama 2: Şekil verme:

Peyzaj mimarları tarafından yapılan, peyzaj bakımı önlemler taslağından oluşan şekil verme aşamasında arazi toplulaştırmasındaki bütün teknik planlamalar, peyzaj bakımı ve koruması göz önüne alarak kararlaştırılır. Ayrıca önerilen projeye doğa ve peyzaj koruma, yeşil alan düzenleme, dinlenme yerleri, anıtların korunması, iyileştirilmesi gibi alanlarda düzenlemeye getirilir. Bunun yanı sıra, arazi toplulaştırması koşullarına göre bir ekolojik ve estetik ön bilanço hazırlanır. Böylece arazi toplulaştırması koşullarına göre yapılan planlama çevrenin kaldırabilirliğine göre denenmiş ve optimize edilmiş olur.

Aşama 3: Güvence Altına Alma:

Bu aşama ise, peyzaj koruması için maliyetin belirlendiği, toplulaştırma planında nihai olarak belirlenen, fakat erkenden yapılması gereken tespitler ile toprak bakımına ilişkin alanların kullanılması, bakımı ve korunması için özel hukuk

düzenlemelerini ve mevcut düzenlemeleri içeren adımdır.

Buraya kadar ortaya çıkanlardan peyzaj planlamanın her yeri olduğu gibi tutmak amacı olduğu düşünülmemelidir. Özellikle kültür peyzajının gelişimi zaten bu söyleneni olanaklı kılmaz. Ancak, yoğun kullanım olan alanlarda yalnızca doğa koruma anlayışı yeterli olmayacağından alan kullanım planlaması, peyzaj planlaması eş zamanlı olarak gerçekleştirilmelidir.

I. A. 4. Peyzaj Politikası

Çevreye verilen zararlar gelişmişlik açısından ya da politik yönden farklılıkları ne olursa olsun artık bütün dünyanın sorunu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında tüm ideolojilerin ortak bir düşünce olarak çevrenin korunmasının gerekli hatta zorunlu olduğunun kabul edilmesi gerekir. Nitekim günümüzde ülkeler, çevre ile kalkınmanın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği, en azından ulusal, bölgesel ve uluslararası politikaları bu bakış açısıyla ele almanın önemli olduğu yolunda bir görüş birliğinin olduğu söylenebilir.

Peyzaj koruma alanları ekolojik bir sistemle çakışır. Özel peyzaj değerine sahip bu alanlar üzerindeki politikalarda, bu alanların karakteristik yapı ve özelliklerinin korunmasının sağlanması ve geliştirilmesi amaçlanmalıdır.⁶⁵ Peyzaj Politikası, Avrupa Peyzaj Sözleşmesinde, uzman kamu yetkilileri tarafından peyzajların korunması, yönetilmesi ve planlanması konusunda özel tedbirler almayı amaçlayan genel prensipler, stratejiler ve rehber kuralların bütünü olarak

---

⁶⁵ **Nature Policy Plan**, <<http://www.minlnv.nl/international/policy/green/pna/>>, (12/05/2001).

tanımlanmıştır.⁶⁶ Peyzaj politikası aşağıdaki ilkelere göre belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulmaktadır:⁶⁷

- Çevre Mevzuatına uyum
- Sürekli iyileştirme ve Çevre Teknolojileri
- Araştırma ve Yenilikler - Sınırlı Kaynakların Korunması
- Risk Yönetimi
- Peyzajın korunması
- Eğitim / Bilinçlendirme
- İletişim
- Değerlendirme

Bu bağlamda, Avrupa'da bölgesel ortak bir peyzaj politikasının hukuki çerçevesini oluşturan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin önemli bir tüzel araç olarak incelenmesinde yarar görülmektedir.

I. B. AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİ

20 Ekim 2000 tarihinde İtalya'nın Floransa'da kentinde Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, imzaya açıldığı tarihte 18 ülkenin Sözleşmeyi imzalaması ile işlerlik kazanmıştır.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin genel amacı; kamu otoritelerini Avrupa'nın her yerinde peyzaj kalitesinin korunması ve artırılması için yerel, bölgesel, ulusal ve

---

⁶⁶ Council of Europe, **op. cit.**, passim.

⁶⁷ **Çevre Politikaları**, http://www.lafarge-eregli.com.tr/cemhome.nsf/eregli_kalcev/, (18/06/2001).

uluslar arası seviyede peyzajları koruyucu, yönetici planlayıcı politikalar ve kurallar uygulamaya; kamuoyunu, kurumları, yerel ve bölgesel yönetimleri peyzajın önemi ve değerini tanımaya teşvik etmektedir.⁶⁸

Yerel, bölgesel, ulusal ve daha büyük ölçeklerde peyzajların korunması ve varolan peyzaj değerlerinin özgün niteliklerini yitirmeden devamlılıklarının sağlanması diğer hedefleridir.⁶⁹ Sözleşme, bir giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Sözleşmenin amaç ve kapsamı, ikinci bölümde ulusal seviyede alınacak tedbirler, üçüncü bölümde, uluslararası boyutta alınması gereken tedbirler ve Avrupa Peyzaj Komitesinin rolü yer almaktadır. Son bölüm ise sözleşmenin kabulü ve kabulüne ilişkin konuları içermektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin giriş bölümünde sözleşmeyi şekillendiren konular belirtilmektedir. Sözleşmenin, Avrupa Konseyi'nin doğal-kültürel miras, genel planlama, çevre ve yerel özerk yönetimler konusundaki çalışmalarının biri olduğu hususu vurgulanmaktadır. Sözleşme, peyzajı, doğal ve kültürel mirası, Avrupalı kimliğinin ve farklılığının bir göstergesi olarak koruyup, ekonomik bir kaynak olarak da kullanma arasında bir denge unsuru olarak ortaya koymaktadır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzajı kentsel ve kırsal peyzajların tümü olarak ele alarak, kamunun peyzaj yönetimi ve planlaması aşamalarında aktif rol almasını ve peyzaj konusunda bir sorumluluğu olduğunu hatırlamasını teşvik etmektedir.⁷⁰ Sözleşmenin birinci bölümünde yer alan genel hükümler içinde yer alan peyzaj, peyzajın korunması, peyzaj planlama, peyzaj politikası, peyzaj yönetimi, peyzajın kalitesi gibi kavramlar tez çalışmasının I. A. Bölümünde incelenmiş olduğundan, bu

---

⁶⁸ *Ibid.*, passim.

⁶⁹ AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü adı geçen toplantı.

⁷⁰ Council of Europe, *op. cit.*, passim.

bölümde Sözleşmenin ikinci ve üçüncü bölümünü oluşturan ulusal ve uluslararası boyutta alınacak tedbirler konuları incelenmeye çalışılacaktır.

I. B. 1. Ulusal Tedbirler

Ulusal tedbirler, Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin 4., 5. ve 6. maddelerinde düzenlenmektedir. 4. madde “Sorumlulukların Dağılımı” başlığını taşımakta olup tam olarak şöyledir:

Madde 4- Sorumlulukların Dağılımı

Her bir taraf, bu sözleşmeyi, özellikle Madde 5’i ve Madde 6’yı kendisinin sahip olduğu yetki dağılımına, anayasal prensiplere, idari düzenlemelere ve hizmette yerellik ilkesine uygun olarak Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı dikkate alarak uygulayacaktır. Bu sözleşmenin hükümlerini, istismar etmeden, her bir taraf kendi politikaları ile uyum sağlayarak bu sözleşmeyi uygulayacaktır.⁷¹

Bu maddede her bir tarafın Sözleşmeyi en uygun hükümet seviyesinde uygulamasını, yardımlaşma prensibi ve Yerel Özerk Yönetim konusundaki Avrupa Şartının dikkate alınmasını sağlarken yerel, bölgesel yönetimler ve buna benzer yönetimlerin kurduğu grupların uygulama esaslarına resmi olarak katılmaları öngörülmektedir.

Yerel ve bölgesel yönetimlerin insani ve mali kaynaklara sahip oldukları yerlerde peyzajların korunması, gerekli idari güçlere, yönetilmesi ve planlanması için (ulusal seviyede oluşturulmuş anayasal çerçeve içinde olmak şartıyla) o yere en yakın ve uygulamada bu alanları kullanan otoritelere ve peyzajları oluşturmaya

---

⁷¹ **Ibid.**, s. 5.

yardım eden ve onlarla sürekli ilişki içinde bulunan toplumlara sorumluluk verilmesi halinde daha etkin olacaktır. Herbir ülke, görev ve tedbirleri yüklenecek; herbir seviyedeki (ulusal, bölgesel ve yerel) sorumluları ayrıntılı bir şekilde belirleyecektir. Bu tedbirlerin söz konusu seviyeler arasındaki koordinasyonu için, özellikle kasaba/şehir planlaması ve bölgesel planlama yaklaşımları söz konusu olduğunda kurallar belirlenmelidir.⁷²

Ulusal düzeyde alınacak tedbirleri içeren 5. Maddede ise genel tedbirler açıklanmaktadır. Buna göre:

Madde 5. Genel Tedbirler

Herbir taraf şunları taahhüt eder;

- a) yasalarında, peyzajları, insanların çevrelerinin önemli parçası olarak tanımak ve ortak olarak paylaşılan kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve insanların kimliklerinin bir esası olarak, kabul etmek;
- b) Madde 6'da sınırları belirlenen özel tedbirlerin benimsenmesi ile peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması amacıyla peyzaj politikaları oluşturmak ve uygulamak;
- c) Kamuoyunun, yerel ve bölgesel yönetimlerin ve ilgili diğer tarafların paragraf b'de bahsedilen peyzaj politikalarının tanımlanması ve uygulanması ile ilgili olarak katılımlarına ilişkin prosedürlerin oluşturulması;
- d) Peyzajı, ülke, bölge ve kent planlama politikaları ve ülkenin kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikaları ile olduğu gibi; peyzaj üzerinde olası doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla bütünleştirmek.⁷³

---

⁷² T.C. Çevre Bakanlığı, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hazırlamakla Görevli Seçici Uzmanlar Komitesi, **Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hakkında Açıklayıcı Rapor**, Eğitim, Kültür, Spor ve Çevre Genel Direktörlüğü, Ankara, 2000, passim.

⁷³ Council of Europe, **op. cit.**, s. 5.

5. Madde, sözleşmenin taraflarca uygulanması için gereken tedbirleri sıralamaktadır. Bu madde, peyzajın insan hayatında önemli bir parçayı oluşturduğunu kabul ederek insanların ortak, kültürel, ekolojik, sosyal ve ekonomik mirasının farklılığını yansıtıcı ve insanların yerel kimliğinin temeli olarak görülmesi amacıyla yasal zemin oluşturmaktadır. Bu şekilde, birçok Avrupa ülkesinin anayasasında ya da doğal veya kültürel miras ve çevreyle ilgili yasalarında peyzajlara atıfta bulunulduğunu bildirmektedir. 6. Madde ile sağlanan özel tedbirleri uygulayarak, sözleşmenin hükümleri doğrultusunda peyzajı koruma, yönetme ve planlamayı sağlayacak politikalar geliştirilmesi ve uygulanması öngörülmektedir. Genel halk, yerel ve bölgesel yönetimler ve diğer ilgili tarafların, bu politikaların uygulamasına katılımını sağlayacak süreçlerin oluşturulması peyzajların tamamını etkileyen bir konudur. Peyzajı korumak geniş bir organizasyon zinciri içerisinde uyumlu işbirliği sağlamayı gerektirir. Ayrıca, katılım düzenlemelerinin, bilgiye ulaşma, karar oluşturma mekanizmasına halkın katılımı ve çevresel konularda adalete başvurabilme hususlarına göre olması gereği belirtilmektedir. Peyzajlara, peyzaj üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etki yapacak şehir/kasaba planlaması ve bölgesel politika planlamalarında kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikalarda ve diğer sektörel politikalarda sistemli olarak yer vermek, bu madde ile peyzajın kamu işlerinde bir uzmanlık alanı olarak sınırlandırılmayacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle, hükümetlerin peyzaj amaçlarının kamusal yaşamdaki bütün ilgili sektörlerde dikkate alınmasının sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır.⁷⁴

---

⁷⁴ T.C. Çevre Bakanlığı, **op. cit.**, s. 13-14.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin ikinci bölümünde belirtilen ulusal tedbirler başlığı altındaki 6. Maddesi alınması gereken özel tedbirlerle ilgilidir.

Madde 6. Özel Tedbirler

A. Bilinç düzeyinin artırılması

Herbir taraf, peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerine karşın sivil toplumun özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında duyarlılığın artırılmasını taahhüt eder.

B. Eğitim ve öğretim

Herbir taraf aşağıdaki hususları geliştireceklerini taahhüt eder:

- a) Peyzaj değerlendirme ve uygulamalarında uzmanların eğitilmesi;
- b) Özel ve kamu sektörlerinde çalışan uzmanlar için ve ilgili kuruluşlar için peyzaj politikası korunması, yönetimi ve planlanmasında disiplinler arası eğitim programları;
- c) Peyzajın değerini vurgulayan ve korunması, yönetilmesi ve planlanması konularına önem veren konularda ilgili alanlarda üniversite ve okullarda dersler;

C. Tanımlama ve değerlendirme;

1. İlgili tarafların aktif olarak katılımları ile peyzajları hakkındaki bilgilerin geliştirilmesi amacıyla Madde 5.c’de belirtildiği gibi, herbir taraf, aşağıdaki hususları taahhüt eder:

- a.i. kendi toprakları üzerindeki peyzajları tanımlamak;
- ii. peyzajların karakteristikleri ve onları dönüştüren güç ve baskıları analiz etmek;
- iii. bu değişimleri kaydetmek;

b. böylece tanımlanmış olan peyzajlara, bunlarla ilgili taraflar ve toplum tarafından verilen özel değeri göz önüne alarak kıymet takdir etmek.

2. Bu tanımlama ve değerlendirme süreçleri, madde 8’e uygun olarak taraflar arasında düzenlenen Avrupa düzeyinde deneyim ve yöntem değişimleri tarafından yönlendirilecektir.

D. Peyzaj Kalite Hedefleri

Herbir taraf, tanımlanan ve değer biçilen peyzajlar için, Madde 5.c doğrultusunda, kamunun görüşünün alınmasından sonra kalite kriterlerinin tanımlanmasını taahhüt eder.

E. Uygulama

Peyzaj politikalarını yürürlüğe koymak için herbir taraf peyzajın korunması, yönetilmesi ve/veya planlanması amacına yönelik olarak araçları ortaya koyar.⁷⁵

6. Madde, tarafların ulusal, bölgesel veya yerel seviyede alması gereken tedbirleri içermektedir. Bilinçlendirme başlığı altındaki birinci fıkrada, kamusal bilgilendirmeye yer vermektedir. Her bireyin, peyzajda bir paya ve peyzajın bakımında da bir sorumluluğa sahip olduğu belirtilmiştir. Peyzajın iyi durumda olmasının toplumsal bilinçlenme ile bağlantılı olduğu görüşü verilmektedir. Bu nedenle, taraflardan halkın, seçilmiş temsilcilerin ve derneklerin peyzajın mevcut ve gelecekteki değeri konusunda bilgilendirilmesi ve eğitimi için kampanyalar yapılması gereği belirtilmektedir.

Maddenin 2. fıkrasında eğitim ve öğretim konusuna yer verilmektedir. Burada peyzajların korunması yönetimi ve planlanmasının farklı kurumları kapsayan farklı dallarda çalışmayı gerektirdiğine değinilerek bir uzman ve meslekler zincirinin oluşturulmasının yararı anlatılmıştır. Bu nedenle taraflardan nitelikli uzman eğitmeleri, kurumların teknik uzmanlarını geliştirmeleri ve ilgili alanlarda eğitim veren okul ve üniversitelerde peyzaj değerini işlemelerinin önemine yer verilmiştir.

Sonraki fıkrada, peyzajların tanımlanması ve değerlendirilmesi suretiyle peyzajları koruma ve geliştirmeyi amaçlayan uzun dönem faaliyetleri için doğru bir temel oluşturmak amacıyla yapılması gereken çalışmanın çerçevesi çizilmektedir.

---

⁷⁵ Council of Europe, *op. cit.*, s. 5-6.

Her bir peyzajın karakteristiği, onu etkileyen süreçler ve toplumun verdiği değer hakkındaki detaylı bilgilerin yapılacak faaliyetleri belirlemesi gereği belirtilmiştir.

6. maddenin 4'üncü fıkrası tarafların tanımlanan ve değerlendirilen peyzajlar için yerel halkla tartışılarak kalite hedefleri oluşturulması isteği yer almaktadır. Bir bölge peyzajının korunması, alınacak tedbirlerden önce aranacak hedeflerin halka açıkça duyurulmasının önemi belirtilmiştir. Bu hedefler, bir bölgesel idare ya da merkezi hükümet tarafından uygulamaya konulan bir politikanın daha genel çerçevesi dahilinde belirtilmesi bu fıkrada yer almaktadır. Hedeflerle tanımlama araçlarının sonuçlarıyla ve değerlendirmelerle amaçları gerçekleştirmek için alınması gerekli tedbirler arasında bir bağ bulunması gerektiği belirtilmektedir.

Uygulamaya yönelik hedeflerin belirtildiği 5. fıkrada; taraflar, peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması için üzerinde uzlaşılmış peyzaj politikalarını dikkate almayan, buna uygun özel yasal, idari, mali ya da finansal tedbirler almaya davet edilmektedir. Alınabilecek tedbirlerin çok çeşitli olduğu belirtilerek, peyzaj planları ve projeleri, belli tip peyzajlar için özel statüler, araştırma yapma zorunluluğu, faaliyet ruhsatları, araziye etkiyi değerlendirmek için arazi kullanma izinleri ve tehdit altındaki peyzajları korumak için acil durum tedbirleri bunlar arasında sayılmıştır.

Her devletin kendi peyzajlarının ihtiyaçlarına uygun olacak ve kendisinin yasal veya geleneksel durumlarına uyum sağlayacak bir dizi tedbiri geliştirmek ve uygulamak yoluna gitmesi gerektiği bu paragrafta yer almaktadır.

Öte yandan, Avrupa Peyzaj Komitesi de, bu Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak için teklif yapabilmektedir.⁷⁶

---

⁷⁶ T. C. evre Bakanlığı, **op. cit.**, s. 14-16.

I. B. 2. Uluslararası Tedbirler

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin üçüncü bölümünü oluşturan 7., 8., 9., 10. ve 11. maddeleri uluslararası alandaki işbirliği ve uluslararası boyutta alınması gereken tedbirlerle ilgilidir. Bu bölümün ilk maddesi olan 7. Madde uluslararası politikalar ve programları kapsamaktadır.

Madde 7 – Uluslararası Politikalar ve Programlar

Taraflar, uluslar arası politikalar ve programlar ölçüsünde peyzajların dikkate alınması hususunda işbirliği yapmayı ve peyzaj kapsamına giren ilgili hususlarda gerektiği yerde, tavsiyede bulunmayı taahhüt eder.⁷⁷

Yukarıda belirtilen yedinci madde ile, uluslararası organların ve programların, peyzajı daha fazla hesaba katması amacına yönelik olarak, peyzaj problemi konusunda Avrupa Peyzaj Komitesi önünde kendi fikirlerini ve tekliflerini koordine etmede aktif bir rol oynaması gerektiği ifade edilmektedir.⁷⁸

Sekizinci maddede ise temel hedef karşılıklı yardımlaşma ve bilgi alışverişine yöneliktir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin sekizinci maddesinin giriş bölümü aşağıda belirtildiği gibidir:

Madde 8 – Karşılıklı Yardımlaşma ve Bilgi Alışverişi

Taraflar, bu sözleşmenin, diğer maddeler kapsamında alınan tedbirlerin etkinliğini geliştirmek için işbirliği yapmayı taahhüt eder.⁷⁹

Bu maddede peyzaj konularında tecrübe birikimi ve araştırma projeleri hakkında karşılıklı güncelleme yoluyla teknik ve bilimsel yardımlaşma, eğitim ve bilgilendirme amaçları için peyzaj uzmanları değişimi, sözleşme hükümleri

⁷⁷ Council of Europe, **op. cit.**, s. 6.

⁷⁸ T. C. Çevre Bakanlığı, **op. cit.**, s. 17.

⁷⁹ Council of Europe, **op. cit.**, s. 6.

kapsamındaki tüm konularda bilgi değişimi ve fikir alışverişi ile Avrupa'nın her yerinde katılım ve böylece peyzaj demokrasisi oluşturma imkanı sunmaktadır.⁸⁰

Sınıraşan peyzajlar konusu, Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin üçüncü bölümünün dokuzuncu maddesini oluşturmaktadır. Bu maddeye göre:

Madde – 9 Sınıraşan Peyzajlar

Taraflar, yerel ve bölgesel olmak üzere, gerekli olan her düzeyde, ortak peyzaj programlarının hazırlanması ve uygulanmasında sınır ötesi işbirliği teşvik edilecektir.⁸¹

Dokuzuncu maddede tarafların sınıraşan peyzajları için tanıma, değerlendirme, koruma, yönetim ve planlama programlarını oluşturmaları öngörülmektedir.⁸²

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin, uluslararası tedbirlerin ve işbirliğinin ele alındığı üçüncü bölümünde 10. ve 11. maddeler sırasıyla sözleşmenin uygulanmasının izlenmesi ve Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü konularını ele almaktadır. Dördüncü bölümde ise son hükümler bulunmakta olup daha çok, sözleşmenin diğer yasal belgelerle olan ilişkisi, imza, onay ve yürürlüğe girme süreçleri, katılım, ülke düzeyinde uygulamalar, Sözleşmenin feshi, değişiklikler ve bildirimler gibi bölümler yer almaktadır.

---

⁸⁰ T. C. Çevre Bakanlığı, **op. cit.**, s. 17-18.

⁸¹ Council of Europe, **op. cit.**, s. 6.

⁸² Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hazırlamakla Görevli Seçici Uzmanlar Komitesi, **op. cit.**, s. 17.

I. B. 3. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Peyzajın Korunması, Peyzaj Yönetimi, Peyzaj Planlama, Peyzaj Politikası Açısından Getirdiği Özel Düzenlemeler

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzaj kavramının uluslararası alanda kaynak olarak tanınmasını, sınır aşan peyzajların bulunduğunu ve bu alanların korunmasında işbirliği yapılması gereğini vurgulamaktadır (Madde 7-8-9). En önemli gelişme peyzaj kavramı ve ilgili tanımlar ile ilgilidir (Madde 1). Buna göre öncelikli olarak her ülkenin kendi peyzajını tanımlaması ve tanınması gereği doğmaktadır. Mevcut karakteristik özellikler ve bu özelliklerin dönüşmesine neden olan baskı veya güç unsurlarının da belirlenecek ve değişimlerin kaydedilecek olması, doğal bütünlüğü oluşturan peyzajın tam olarak kavranmasını sağlayacağı gibi insan etkisinin doğa üzerindeki izlerini kaydetmeyi ve günlük yaşamda izlemeyi de beraberinde getirecektir. Böylece, tanımlanan peyzajların toplum ve taraflarca verilen değeri anlaşılacak ve bir değer takdir edilecektir. Bu tanımlama ve değerlendirme süreçleri ise Avrupa düzeyinde deneyim ve yöntem değişimleri tarafından yönlendirilecektir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzaj kalite hedefine ulaşmak amacıyla, önceki bölümde belirtilen peyzaj kalite kriterlerinin de tanınmasını da gerektirmektedir (Madde 1).⁸³ Bu sayede alan kullanım planlaması , peyzaj planlaması ve peyzaj yönetimi açısından düzenli ve denetimi sağlanabilir mekanlar oluşturulması mümkün olabilecektir.

Yukarıda incelenmeye çalışılan maddeler, peyzajları koruma konusunda kabul edilmiş düzenlemeler olmaları açısından özel bir önem taşımaktadır. Özellikle peyzaj, peyzajın korunması, yönetimi, planlanması, peyzaj politikalarının

---

⁸³ Council of Europe, *op.cit*, passim.

oluşturulması, peyzaj kalite hedeflerinin belirlenmesi gibi tanımların ilk kez uluslararası bir sözleşmede kavramsal olarak yer alması peyzaj konusundaki en önemli adımlardan biri olmuştur. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi hakkında genel bir değerlendirme ise aşağıdaki bölümde yer almaktadır.

I. B. 4. Genel Değerlendirme

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinde, Avrupa'nın doğal ve kültürel değerlerine değer verilerek bütün Avrupa peyzajlarının kapsamlı bir biçimde yönetilmesi anlayışı ve yaklaşımı görülmektedir. Peyzaj kalite değerlerinin saptanması ve tanımlanmasının Sözleşmede yer alması, bu tür konularda işbirliğinin geliştirilmesinin öngörülmesi önemle altı çizilecek noktalardan biridir. Benzer şekilde Sözleşme, peyzaj yönetimi süreçlerine halkın katılımına ve işbirliğine verilen önemi belirtmektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Hakkında Sözleşme (Bern 1979), Avrupa Mimari Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme (Granada 1985), Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme (Venedik 1985) gibi tüzel düzenlemelerde yer alan değerlerin tamamlayıcı unsurlarını ve tanımlarını içermektedir. Biyolojik çeşitlilik ve peyzaj çeşitliliği konularında Avrupa ölçeğinde bir işbirliğinin gerekliliğini vurgulayan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzaj için yerel ve bölgesel sorumlulukların da bilincinde olma prensibini öngörmektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile peyzaj tanımı, insan çevresindeki önemli bir unsur, doğal ve kültürel mirasın bir ifadesi ve varolan kimliğimizin temeli olarak

özellikle yerel platformlarda geçerlilik kazanacaktır. Peyzajın korunması, yönetimi ve planlanmasını amaçlayan peyzaj politikaları saptanacak ve yürütülecektir.⁸⁴

Sözleşme genel nitelikleriyle, peyzaj üzerine olabilecek her türlü doğrudan ve dolaylı etkinin, kültürel, çevresel, zirai, ekonomik ve sosyal politikalarda yer alan ve bunlarla bütünleştirilmesinin sağlanmasını öngörmektedir. Bu bağlamda, peyzaj, bölgesel ve kentsel planlamada yer alacak, peyzajın değeri konusunda sivil toplumun, özel kuruluş ve kamu yetkililerinin bilinçlenmesi teşvik edilecektir.

Yine bu Sözleşme uyarınca, peyzaj çalışmaları için uzmanlar eğitilecek, peyzaj planlama, peyzaj koruma, peyzaj yönetimi ve politikaları konusunda disiplinler arası eğitim programları hazırlanacak, okul ve üniversite kursları verilecektir. Peyzaj anlayışını geliştirmeye yönelik olarak kendi peyzajımızı kimliklendirmeye, karakteristik özelliklerini ve üzerindeki etkileri belirlemeye, değişimleri kaydetmeye yönelik çalışmalar yapılacak, tanımlanmış, değeri ortaya konmuş peyzajlar değerlendirilecektir.⁸⁵ Genel olarak yukarıdaki gibi değerlendirilebilecek olan Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Türkiye açısından irdelenmesine ise II. Bölümde yer verilmiştir.

Türkiye tarafından 20 Ekim 2000 tarihinde Floransa'da imzalanan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 17 Mayıs 2001 tarihli 716 sıra sayılı karar ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Dışişleri Komisyonunda kabul edilmiştir. Ancak, bu yasama yılında TBMM Genel Kurulunda görüşülmemiştir.⁸⁶ Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin tam metni ve Sözleşmeye imza koyan ülkelerin bir tablosu ekte verilmiştir.

---

⁸⁴ **Ibid.**, passim.

⁸⁵ Suna Gürler ile sözlü görüşme, Peyzaj Mimarı, T.C. Çevre Bakanlığı, Çevre Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara, 10 Ocak 2001, 14:30.

⁸⁶ <http://www.tbmm.gov.tr>, (25.08.2002)

Tez çalışmasının I. Bölümünde Avrupa Peyzaj Sözleşmesi çerçevesinde gündeme gelen kavramların tanımlamaları yapılmış, bu kavramların içerikleri açıklanmış, sözleşmenin yeni getirdiği kavramlar, özel ilkeler ve genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Türkiye'nin çevre politikalarının gelişimi, çevre politikaları, çevre ve peyzaj konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan tüzel, kurumsal, politik ve teknik düzenlemeler açısından incelenmektedir.

II. BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Anadolu'nun topoğrafik yapısı çok farklı olduğu ve özellikle çok kısa mesafelerde ekolojik faktörleri çok büyük ölçülerde değiştiği için, bulundurduğu canlılar, evrimsel olarak zengin bir şekilde çeşitlenmeye uğramış tür ve alt türler zenginliğini meydana getirmiştir.

Türkiye diğer biyolojik çeşitliliklerinin yanı sıra omurgasızlar bakımından da bir örnek teşkil etmektedir. Sadece tür sayısı bakımından değil, varyasyonlarının çeşitliliği bakımından da dikkati çekecek bir yapıya sahiptir. Anadolu hem yatay hem dikey tarandığında, çok çeşitli bir biyolojik zenginlikle karşılaşılır. Bunların önemli bir kısmını endemik türler oluşturmaktadır.

Anadolu bir çok yerde koni şeklinde yükselmiş dağlara, ya da platolara sahip olduğu için, yüksek enerjili ışıklardan dolayı, mutasyon oranında ve dolaylı olarak da çeşitlenmede olağan üstü artmalar meydana gelmiştir.

Türkiye familya, cins ve tür sayısı bakımından zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Avrupa'nın birçok ülkesi yanında, komşusu olan ülkeler arasında da bitki aksonu sayısı açısından en zengin ülkedir. Türkiye'nin floristik zenginliği Avrupa florası ile karşılaştırıldığında açıkça ortaya çıkar.⁸⁷

---

⁸⁷ Yüksel Öztan, **Türkiye Peyzajı Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı bölümü, Ankara 1995, **passim**.

Tablo 3: Avrupa ve Türkiye'nin Bitki Çeşitliliğinin Karşılaştırılması

	FAMİLYA	CİNS	TÜR
Avrupa	203	1541	12 000
Türkiye	163	1225	9 000

Yüksel Öztan, **Türkiye Peyzajı**, Basılmamış Ders Notları, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995 adlı kaynaktan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye endemik bitkiler açısından da Dünyanın dikkat çeken ülkelerinden birisidir. 9.000 çiçekli bitki türünden yaklaşık 3.000 tanesi endemik olup bu sayı bütün Avrupa ülkelerinin endemik türlerinin (2.500) sayısından daha fazladır.

Türkiye zengin yüksek dağ florası ile bir yandan Orta ve Güney Avrupa diğer yandan da İran-Turanken floristik bölgesiyle ilişkilidir. Türkiye fitocoğrafik bakımından, holoarktik bölge içine girmekte ise de bu bölgenin 3 farklı floristik elemanını (İran-Turanken, Mediterranean ve Euro-Siberian) barındırmaktadır. Bu nedenle, Türkiye bitki çeşitlenmesi bakımından da bir ülke olmaktan çok bir kıta özelliği göstermektedir.⁸⁸ Bu açıdan çok farklı peyzajları içinde barındırmaktadır. Ancak bu çeşitlilik içinde gerek bürokratik yapıdan kaynaklanan zorluklar, gerekse uygulamadaki ya da denetim mekanizmasındaki aksaklıklar nedeniyle koruma statüleri konusunda ciddi bir karmaşa yaşanmaktadır. Türkiye'de koruma statüleri çok çeşitli bulunmakla birlikte bunlar genel olarak beş grupta toplanabilir.⁸⁹

- Milli Parklar
- Tabiat Parkları
- Tabiatı Koruma Alanları

⁸⁸ **Ibid.**, passim.

⁸⁹ **Idem.**

- Tabiat Anıtları
- Özel Çevre Koruma Alanları

II. A. POLİTİK AÇIDAN

Türkiye'de de son otuz yıllık dönemde uygulanan çevre politikalarının, izlenen diğer tüm sektörel politikalarla bütünleştirilerek çağdaş kavramlara dayandırıldığını söylemek mümkün değildir. Bütünsel, katılımcı ve şeffaf, ihtiyatlılık, önleyicilik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde çevre politikaları üretilmesi gereği ortadadır. Her ne kadar genel bir söylem olarak bu politikalardan söz edilmekteyse de, uygulamada bu politikaların yerleştiği söylenemez. Öte yandan, çevre politikaları tam anlamıyla çevre merkezli, doğayı merkezde tutan bir anlayışa sahip değildir. Türkiye'de de "insan merkezli" bir etik anlayışın egemen olduğu çevre politikalarının benimsenmiş olduğu görülmektedir.⁹⁰

Türkiye'de çevre korumayla ilgili mevzuatın, koruma önlemlerinin ve kurumsal mekanizmaların benimsenmesinde ilerleme sağlanmış olmasına rağmen halen yeterli ve gerekli bir koruma anlayışı yerleşmemiştir Endüstriyel ve kentsel kirlenme, kıyıların ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi en fazla sorun yaratan konular olmaya devam etmektedir.⁹¹ 1972 Stokholm Konferansından beri Türkiye, uluslararası gelişmelere paralel olarak kalkınmasını çevrenin korunması, muhafazası ve gelecek nesillere zenginleştirerek aktarılmasını sağlayacak bir modeli benimsemesi gerektiğini görmektedir. Bu nedenle son 10-15 yılın kalkınma planlarında temel strateji olarak sürdürülebilir kalkınma kavramına dayanan , insan

---

⁹⁰ Nesrin Algan, "Doğa Koruma Politikaları Ve Fiziksel Planlama", 1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri (18-19 Ocak 2002-Ankara), TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, Ocak 2002, s. 98-105.

⁹¹ *Ibid.*, passim.

sağlığı ile doğa arasındaki dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya yönelik şekilde doğal kaynakların kullanımını, yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere ihtiyaçlarına uygun olarak kaynakları aktarmak ilkeleri planlarda yer almaktadır.⁹²

Türkiye’de çevre politikalarının gelişimine bakacak olursak, Türkiye'nin doğa koruma politikaları, hükümet ve siyasi parti programları, kalkınma planları ve doğanın korunması amacıyla özel olarak üretilmiş bazı eylem planlarından görülebilmektedir. Hükümet programlarında doğa koruma konusundaki ilk ve en önemli gelişme 1924 yılında ormanların korunması konusuna değinilmesi ile gerçekleşmiştir. 1950 yılından itibaren ise, ormanların korunmasının mevcut orman sisteminin yeterli olmadığı görüşüyle harekete geçilmesiyle koruma politikaları açısından önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Daha sonraki dönemde, 60’lı yıllarda orman tahribi ve erozyon konularının hükümet programlarına girdiği görülmektedir. 1972 Stokholm konferansı ile dünyadaki gelişmelere uygun olarak kalkınma planlarında çevre yer almaya başlamıştır.⁹³

1980 öncesindeki dönemde, 1973-1977 yılları için hazırlanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ilk kez çevre sorunları ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Planda, çevre sorunlarına, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ayrı ayrı değinilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık kalkınma Planında kabul edilen temel politika, çevre sorunlarının kalkınma çabaları içinde ve kalkınmayı yavaşlatmayacak şekilde ele alınması ve konunun bir bütün olarak planlama sistemi içinde incelenmesidir.⁹⁴

---

⁹² TOBB, **Çevre Kurulu Raporu**, TOBB Yayınları no:Genel 246, BÖM: 10, Ankara, 1993, s. 25-26.

⁹³ Algan, **op. cit.**, s. 98-105.

⁹⁴ TOBB, **op. cit.**, s. 26.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) ise, modernleşme ve kentleşme sürecinde çevrenin önemli bir etken olması, çevre sorunlarının henüz çıkmadan önlenmesi, insan sağlığına zarar verecek boyutta kirlenme olan tesis ve yörelere öncelik verilmesi ilkeleri üzerinde önemle durulmuştur.⁹⁵ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında onarıcı olan çevre koruma anlayışı, dördüncü plan döneminde önleyici bir anlayışı da beraberinde getirmiştir.⁹⁶ Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989) ise kirliliğin önlenmesinin yanı sıra kaynakların gelecek kuşaklara en iyi biçimde aktarılmasını sağlayacak sürdürülebilir bir kullanım ilkesi benimsenmiştir.⁹⁷ Benzer şekilde, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma (1990-1994) planında da insan sağlığının ve doğanın dengede olduğu, bir arada düşünüldüğü çevre merkezli ve sürdürülebilir bir kalkınmanın temel ilkelerini taşıyan bir koruma anlayışının getirildiğini görmekteyiz. Bu plandaki söylemler, Avrupa Birliği düzenlemeleri ile de karşılaştırıldığında ileri düzeyde düzenlemelerdir.⁹⁸ Bu Planda getirilen çevresel etkilerin bütün planlama aşamalarında değerlendirilmesi ve gerekli tedbirlerin önceden alınması ilkesi de Avrupa Birliği mevzuatına uyum göstermektedir.⁹⁹ Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) ilk kez uluslar arası alanda çevre konusundaki sorumluluklarımıza değinilmiş ve çevrenin uluslar arası boyutu bu kadar ayrıntılı incelenmiştir. Bu plandaki temel ilkeler, sürekli ve

---

⁹⁵ Keleş, Hamacı, **op. cit.**, s. 325.

⁹⁶ Nesrin Algan, **Uluslararası Çevre Politikaları Basılmamış Yüksek Lisans Ders Notları**, AÜ SBE, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Ana Bilim Dalı, Ankara, 2001, passim.

⁹⁷ Keleş, Hamacı, **op. cit.**, s. 326.

⁹⁸ Sevim Budak, **Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Avrupa Topluluğu'nun Türkiye Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sorunu**, Araştırma Dizisi 2000-6, Buke Yayınları, İstanbul, Aralık 2000, s. 433.

⁹⁹ **Idem.**

dengeli bir kalkınma ile insan sağlığı ve doğayı korumak, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir. Ancak çevreyi dışlamadan kalkınmayı gerçekleştirmek anlayışı kesin bir ifade olarak planda yer almamaktadır.¹⁰⁰ 2001-2005 yıllarını kapsayacak olan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planına II. A. 4. Bölümünde değinilecektir.

"Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)" ile 2001 yılında hazırlanmış olan ve 2002 'de yayınlanması planlanan "Biyolojik Çeşitlilik Ulusal Stratejisi" gibi belgeler, Türkiye'nin doğa koruma politikalarının temel ilkelerini göstermeleri bakımından önem taşımaktadır. Bu politika belgelerinin uygulanmasında en önemli araçların başında kuşkusuz tüzel ve kurumsal araçlar gelmektedir.¹⁰¹ Türkiye'de koruma politikalarının söylem düzeyinde yukarıda belirtilmiş olan çağdaş ilkelerin önemli bir kısmını içerdiği görülmektedir. Ancak, bu söylemlerin uygulamaya yansıtılmasında çok ciddi eksiklikler bulunduğu da bilinmektedir. Bunun nedenlerinden birisinin bu tüzel ve kurumsal araçların birbiriyle çelişen ve çatışan yapısı olduğu ileri sürülebilir. Ancak, Türkiye'de çevre politikalarının başarıya ulaşmasının önündeki temel engel, genel olarak çevre politikalarının, özel olarak ise doğa koruma politikalarının diğer politikalarla tümleştirilmemiş olmamasıdır. Öte yandan kavram karmaşasının yanı sıra, koruma konusunda birden çok kuruluşun yetkili olması, uygulamaya çoğu kez yansımaktadır. Bu görev ve yetki çatışması, kimi zaman aynı kurumun farklı birimleri arasında da görülmekte, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının politika oluşturma ve uygulama süreçlerine

---

¹⁰⁰ Keleş, Hamamcı, *op. cit.*, s. 328-329, Budak, *op. cit.*, s. 435-437.

¹⁰¹ Nesrin Algan, "Türkiye'de Devlet Politikaları Bağlamında Çevre ve Çevre Korumanın Tarihine Kısa Bir Bakış", **Türkiye'de Çevre ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu**, T. Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 7-8 Nisan 2000, *passim*.

katılmalarına olanak vermeyen merkeziyetçi yapı da sorunların kronikleşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de başta Anayasadan olmak üzere, doğa koruma amacını içeren çok sayıda tüzel düzenleme bulunmaktadır.”¹⁰²

II. A. 1. Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)

Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, Dünya Bankasının mali desteği ve Çevre Bakanlığının teknik desteği ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetim ve bilimsel toplulukların temsilcilerinin katılımı ile hazırlanmış ve 1998 yılı Mayıs ayında yayınlanmıştır.

Türkiye son yıllarda çevre sorunlarını çözmek üzere çeşitli mekanizmaların oluşturulmasında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak bu gelişmelere karşın çevreyle ilgili konular, ekonomik ve sosyal kararlar alınırken yeterince gön önünde bulundurulmamaktadır. UÇEP Türkiye’de eksikliği hissedilen çevre stratejisini belirleyen bir rehber olması amacıyla olmasına rağmen uygulamada halen eksiklikler görülmektedir.

UÇEP'in temel hedefleri şöyle sıralanabilir:¹⁰³

- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi;
- Çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi;
- Çevre yönetiminin iyileştirilmesi;
- Sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması.

¹⁰² Nesrin Algan, *op. cit.*, s. 98-105.

¹⁰³ DPT, *Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı*, Ankara, 1997, *passim*.

Bu hedefler eylem planının biçimlendirilmesinin çerçevesini oluşturmuştur.

UÇEP, uygulamada başarılı olmasa bile, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini benimsemiş bir ülke olarak Türkiye'nin uluslararası çevre politikalarıyla bütünleşmede önemli bir adımını teşkil etmektedir. Dolayısıyla çevre stratejisi ve bu stratejinin uygulanmasındaki başarısı diğer ülkelere de yakından izlenmekte olan Türkiye, hakkında hazırlanan her türlü uluslararası çevresel gelişme raporunda UÇEP ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Peyzajın korunması ile ilgili olarak UÇEP'te herhangi özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Peyzaja ait bir madde içermemekle birlikte, çevre korumaya yönelik maddelerin, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, peyzajın korunmasını da kapsadığı söylenebilir. Ancak yalnızca peyzaj ya da peyzajın korunması ile ilgili bir söylem UÇEP içinde yer almamaktadır.

Ulusal Çevre Eylem Planı, bir dizi önemli öncelikler koymakta fakat Avrupa Birliği müktesebatının benimsenmesine pek fazla yer vermemektedir. Her durumda, müktesebatın tamamen benimsenmesi hâlâ sadece uzun vadeli bir konudur ve büyük ölçekli yatırımları gerekli kılacaktır. Bununla ilgili ayrıntılı tahminler ise henüz mevcut değildir.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ **Avrupa Birliği ve Çevre**, <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor98_04.html>, (12/06/2001).

II. A. 2. Genetik Çeşitliliğin Yerinde Korunması (In-Situ) Ulusal Planı

Canlı yaşamı, beslenmesi ve hammadde sağlanmasının bir kısmı yeryüzündeki genetik kaynakların çeşitliliğine bağlıdır. Bu bağlamda, koruma olanakları, yerinde koruma (in-situ) ve yerinden uzakta koruma (ex-situ) olarak ikiye ayrılır. Bu tez çalışmasında değinilen ve doğa korumada ağırlıklı olarak tercih edilen In-situ koruma, ekosistemlerin doğal yaşam alanlarının korunması ile doğal yaşam alanlarında türlerin yaşam yeteneğindeki popülasyonların tekrar oluşturulması anlamını taşımaktadır.¹⁰⁵

Genetik Çeşitliliğin Yerinde Korunması (In-situ) Projesinin amaçlarından birisi olan Milli Plan taslağı, Çevre Bakanlığı koordinatörlüğünde ilgili Bakanlık, Üniversite ve Gönüllü Kuruluşların katkıları hazırlanmıştır. Milli Plan, Üniversite ve Gönüllü Kuruluş temsilcilerinden oluşturulan bir komite tarafından hazırlanmıştır. Milli Planın sadece proje kapsamıyla sınırlandırılmış olmaması geleceğe yönelik nesli tehlike arz eden korunması gerekli olan türleri de kapsayarak ülke geneline yönelik olması ön görülmüştür.¹⁰⁶

Genetik Çeşitliliğin Yerinde Korunması (In-situ) Planının amaçladığı, "Gen Koruma ve Yönetim Alanları (GKYA)" olarak adlandırılan alanların belirlenmesi ile buralarda korumanın daha etkili olacağı kabul edilmektedir. Bu pilot projeden elde edilen deneyim ve bilgi birikiminden yararlanmak ve projenin de öngördüğü; Türkiye'de, bitki genetik çeşitliliğinin yerinde korunmasını uzun dönemli bir programla sağlamak için, Ulusal Eylem Planı hazırlanması gereği doğmuştur.

---

¹⁰⁵ Çolak, **op. cit.**, s. 124-130.

¹⁰⁶ http://www.cevre.gov.tr/index_trk.htm, (Ağustos.2002)

"Türkiye Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerinde (*in-situ*) Korunması Ulusal Planı"nın hazırlanmasında güdülen başlıca amaçlar şunlardır:

1) Bitki genetik çeşitliliğinin yerinde (*in-situ*) korunması çalışmalarının ilki olması nedeniyle hazırlanan taslak plan uluslararası simpozyum da sunulduktan sonra, son biçimini alacak ve başka ülkelerde yapılacak benzer çalışmalara örnek olacaktır.

2) Ulusal planla,hedef tür olarak belirlenen kültür bitkilerinin otsu ve odunsu yabancı akrabaları ve önemli orman ağaçları genetik çeşitliliğinin yerinde korunması; ülkesel düzeyde belirlenecek "Gen Koruma ve Yönetim Alanları" ile daha etkili ve sürekli olacaktır.

3) Çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önlenmesi,ekosistemlerdeki biyotik, abiyotik öğelerin nitelik ve niceliğinin sürdürülmesi ve yaşatılması; tüm dünyada çevre etkinliklerinin temel amacıdır. Çok çeşitli çevre sorunları arasında, özellikle soyu yok olma tehlikesine düşmüş yabancı bitkilerin (ve yaşamı onlara bağlı hayvanların), kültür bitkilerinin yabancı atalarına ilişkin biyotiplerin korunması.

Planın genel amacı,"Hedef tür olarak belirlenen bitki genetik çeşitliliğinin, uzun süreli koruma, kullanım ve yönetimini sağlamak için gerekli öncelik ve stratejilerin belirlenmesi" biçiminde özetlenebilir.

Planın özel amaçları ise şöyle sıralanabilir:¹⁰⁷

1) Ulusal ve uluslararası boyutlarda önemli olan kültür bitkileri ile orman ağacı türlerinin belirlenmesi ve bunların genetik çeşitliliğini tehdit eden faktörlerin saptanması ve en kısa sürede soruna çözüm getirilmesi,

---

¹⁰⁷ Ibid.

2) Belirlenen hedef bitki türlerinin ve genel olarak bitki genetik çeşitliliğinin yerinde (in-situ) korunması çalışmalarının bugünkü durumunun ve sorunlarının ortaya konulması,

3) Belirlenen hedef bitki türleri gen kaynaklarının daha iyi korunması ve yürürlükteki koruma programlarının iyileştirilmesi için, önceliklerin belirlenmesi,

4) Belirlenen hedef bitki türleri için yada hedef tür listesine ilerde eklenecek bitki türleri genetik çeşitliliğini daha etkili korumak için gerekli araştırma önceliklerinin saptanması.

5) Belirlenen hedef bitki türlerinin ve ilerde hedef tür listesine eklenecek türlerin genetik çeşitliliğini, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine ve bilimsel verilere göre, akılcı biçimde ve uzun süreli korumak, işletmek ve kullanmak için gerekli stratejinin saptanması.

6) Hedef türlere bağlı olarak belirlenen GKYA'nın tanıtımı ve yöre halkının bilinçlendirilmesi için gerekli yöntem ve ilkelerin belirlenmesi.

Bu planda da peyzaj ile ilgili doğrudan hükümler bulunmamakla birlikte, diğer planlarda olduğu gibi çevre koruma, biyolojik çeşitlilik kavramlarının anlayışı içerisinde peyzajın korunması fikrinin de yer alabileceği çıkarımına varılabilir.¹⁰⁸

II. A. 3. Ulusal Gündem 21

Haziran 1992'de Rio de Janerio'da yapılan ve "Yeryüzü Zirvesi" olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferansta çevre ve kalkınma stratejileri tüm alt başlıklarıyla ele alınmış ve bunların karşılıklı etkileşimlerinin sorgulandığı bir 21. Yüzyıl gündemi belirlenmiş ve "Gündem 21" Belgesi olarak ülkelerin gündemlerinde yer almıştır. Gündem 21,

¹⁰⁸ Ibid.

kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir gelişme” kavramının yaşama geçirilmesine yönelik, küresel uzlaşmanın ve politik taahhütlerin en üst düzeydeki ifadesi olan bir eylem planıdır. Rio Zirvesi sonrasında Türkiye’nin taahhütleri doğrultusunda attığı en önemli adımlardan biri de Ulusal Gündem 21’in hazırlanarak benimsenmesidir. Ulusal Gündem 21, Türkiye’de politika, strateji oluşturma ve karar alma süreçlerinde temel ilkelerin sürdürülebilir kalkınma kapsamında değiştirilmesi ve sürdürülebilirlik için çevrenin kalkınma programlarının asli ve etkin bir unsuru olması gerektiğini söylemektedir.¹⁰⁹

Türkiye’de konferansa katılan tüm ülkeler gibi “Gündem 21”i hayata geçirmeyi değil kendi ulusal hedef ve önceliklerini göz önünde bulundurarak çevre ve kalkınma arasındaki uyumun sağlanmasında söz konusu belgeyi rehber olarak kullanmayı ve bu doğrultuda kendi *Ulusal Gündem 21*’ini hazırlamayı taahhüt etmiştir.¹¹⁰

Ulusal Gündem 21’in önemi, çevre sorunsalının sosyal ve ekonomik faaliyetlerden bağımsız bir sorun olmadığını, ve kalkınma politikaları ile birlikte ele alınması gereğini açıkça ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Ulusal Gündem 21’in yaklaşımı iki hususta yoğunlaşmaktadır: i) toplumun ekonomik ve sosyal kalkınması ile -doğal ve tarihi- çevrenin korunması süreçlerinin biraraya getirilmesi; ii) çevrenin korunması, planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesi süreçlerinde –diğer tüm alanlarda olması gerektiği gibi- toplumun farklı kesimlerinin, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin aktif katılım ve işbirliğinin kolaylaştırılması ve önlerindeki engellerin kaldırılması.¹¹¹

---

¹⁰⁹ **Idem.**

¹¹⁰ Karaman, **op. cit.**, 40-45.

¹¹¹ http://www.cevre.gov.tr/index_trk.htm, (Ağustos.2002)

Ulusal Gündem 21 çalışmalarına da peyzajın korunması bağlamında bakılacak olursa, doğrudan peyzaj konusunu içeren düzenlemeler yer almamaktadır. Ancak yine, çevrenin korunmasına yönelik tedbirler ya da bu konuda yapılacak çalışmalar peyzajın korunmasını da beraberinde getirebilir.

II. A. 4. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında “Çevre” başlığı uzun vadeli stratejilerin yer aldığı Sekizinci Bölümün 13. maddesi olarak yer almıştır. Burada mevcut duruma değinilmiş ve mevcut durum içerisinde aksaklıklar dile getirilen Planda, sürdürülebilir kalkınma için gerekli ekonomik ve teknik imkanların yeterince kullanılmadığına değinilmiş, çevre politikalarının sosyal ve ekonomik alanlarla bütünleşmesinin sağlanamadığından belirtilmektedir. ÇED sürecinden başarı elde edilemediği bildirilen planda, etkili bir çevre denetim sistemi kurulamadığının da altı çizilmektedir. Bunun yanı sıra, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği ve çölleşme ile mücadele ile ilgili sözleşmelere taraf olmakla ilgili çalışmalara devam edildiği de Planda yer almaktadır. Çevre konusunda amaç, ilke ve politikalar olarak da bu Plan, daha önceki plan döneminde olduğu gibi ekolojik dengeyi, tarihi ve estetik değerleri, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hedef almaktadır. Buna ek olarak UÇEP’in güncelleştirilmesi öngörülmektedir. Çevre yönetim araçlarının etkin kullanımı, ekonomik ve sosyal politikalarla eşgüdümün sağlanması da hedeflenen bir diğer konudur. Uzun dönem hedef alınarak Avrupa Birliği standartlarına uyumun sağlanması da öngörülen bir diğer konudur.¹¹² Sürdürülebilir kalkınma anlayışı

---

¹¹² **Avrupa Birliği ve Çevre**, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor98_04.html, (12/06/2001)

içinde, bir biyolojik çeşitlilik eylem planı hazırlanması da planda yer almıştır.¹¹³ Hukuki düzenlemeler konusunda da sekizinci plan, çevre kanununda ve çevre bakanlığı kuruluş kanununda günün ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlemeler yapılmasını öngörmektedir. Aynı şekilde, biyogüvenlik yasasının çıkartılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanmasını gerçekleştirmek üzere gerekli yasal düzenlemelerin de yapılması planda yer alan unsurlardır.¹¹⁴ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, daha önce hazırlanmış olan Ulusal Çevre Eylem Planındaki (UÇEP) aksaklıklara değinilmiştir. UÇEP'in çevre yönetimine etkinlik kazandıramamış olması, eğitim ve uzman eksikliği, katılım ve yerleşme konusundaki eksiklikleri giderememiş olmasına değinilerek bu sayılanları önemli birer engel olarak ortaya koymuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da peyzaja ilişkin doğrudan bir düzenleme içermemektedir. Ancak dolaylı olarak, çevre koruma konusundaki düzenlemelerden ötürü peyzajın korunmasına değinilmektedir.

II. B. TÜZEL AÇIDAN

II. B. 1. Ulusal Düzenlemeler

Türkiye'de başta Anayasadan olmak üzere, doğa koruma amacını içeren çok sayıda tüzel düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan en önemli olanları şu şekilde sıralayabiliriz:

---

¹¹³ DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, 2000, s. 187-189.

¹¹⁴ **Ibid.**, s. 187-189.

II. B. 1. i. Anayasa

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. Maddesine göre:

MADDE 56- Herkes sağlıklı ve bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.¹¹⁵

Anayasanın bu maddesinde çevre hakkı kavramı kullanılırken diğer bir maddede, 65 maddede “ Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir” denilerek bir anlamda devletin çevreyi korumasına ilişkin görevlerini yerine getirmesine kısıt getirmiştir. Bu şekliyle, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, ekonomik nedenlerle kısıtlama altına girebilecektir. Ayrıca, 56. madde ifade olarak da insan merkezli bir ifade kullanmaktadır. Ancak, çevre hakkı kavramının anayasaya girmiş olması açısından yine de önem taşımaktadır. Ayrıca, 1982 Anayasasının 43. Maddesinde kıyılardan yararlanmada kamu yararı, 44. Maddesinde toprağın verimli kullanılması ve erozyonun önlenmesi, 45. Maddesinde tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanımının ve tahribinin engellenmesi, 63. Maddesinde tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerinin korunması, 168. Maddesinde tabii servetlerin ve kaynakların devlet eliyle işletilmesi, 169. Maddesinde de ormanların korunması ve geliştirilmesi başlıkları altında çevrenin korunmasına değinilmektedir.¹¹⁶ Bütün bu maddeler de doğrudan

---

¹¹⁵ T.C. Anayasası, Kanun Metinleri Dizisi:01, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002, s. 89.

¹¹⁶ Karaman, *op. cit.*, s. 139-141, Budak, *op. cit.*, 365-367.

olmasa bile dolaylı olarak peyzajın korunmasına etki etmektedir. Anayasa dışında da Türkiye’de çevre ile ilgili pek çok yasa, yönetmelik ve başka yasal düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler aşağıdaki bölümde açıklanmıştır.

II. B. 1. ii. Yasa, Yönetmelik, Tüzük, Tebliğ ve Genelgeler

Türkiye çevre mevzuatında yer alan yasal düzenlemeler bu bölümde yer alan tablolarda gösterilmiştir. Burada dikkat çekici olan nokta Türkiye çevre mevzuatındaki geniş düzenlemelere rağmen, peyzaj kelimesinin hiçbir şekilde metinlerde yer almamış olmasıdır. Peyzaj kavramı çok eski olduğu halde tüzel düzenlemelere girmiş olması altı çizilmesi gereken bir noktadır.

2872 sayılı Çevre Kanunu¹¹⁷ Türkiye’de çevre korumanın hukuksal ve teknik ilkelerini belirleyen çevre korumacılığa yönelik başlıca yasal düzenlemedir.

Kanunun amacı, ortak varlık olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlenmektedir. Çevre Kanunu’nda peyzajın korunmasını doğrudan ilgilendiren bir madde bulunmamaktadır. Ancak, Kanunun amacında da yer aldığı üzere, çevrenin ve doğal kaynakların korunması önemli olduğundan peyzajın korunmasına dolaylı olarak katkı sağlayabilir. Ancak, peyzaj kavramının çevre ile doğrudan ilgili bu kanunda yer alması peyzajın korunmasını sağlamakta kolaylık sağlayabilecektir.

---

¹¹⁷ Çevre Kanununun tam metni için Bknz. 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı RG.

Doğal ve kültürel mirası korumaya yönelik, taşınır ve taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının korunması yönündeki ilkeleri belirleyen 2863 sayılı kanun¹¹⁸ ise 21.07.1983 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanun kapsamında koruma altına alınan ve sit alanı olarak adlandırılan alanlar tanımlanarak, kültür ve doğa varlıkları ile koruma alanları hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Koruma alanları ve sit alanlarında yapılacak her türlü işlem, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun kararları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Korunması hakkındaki bu kanun da peyzaj koruma adına doğrudan bir düzenleme getirmemektedir.

Korumaya yönelik bir diğer önemli Kanun ise 1983 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunudur.¹¹⁹ Milli Parklar Kanununun amacı, Türkiye'de yer alan ulusal ve uluslararası öneme sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine ve bu alanların karakterlerinin bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine dair esasları düzenlemektir. Kanunda milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının tanımlarına da yer verilmiştir.

Milli Parklar Kanunu, alan ölçeğinde korumayı amaçlayan bir kanundur. Bu kanundaki düzenlemeler doğrudan peyzaj kavramını içermemekle birlikte bazı özellikli peyzajları içeren alanları tanımlamakta ve düzenlemekte olduğu söylenebilir. Bu düzenlemelerin en önemlilerinden biri 10. maddede yer almakta olup Türkiye'de en sıkı koruma statüsüne sahip alan olan "tabiatı koruma alanları"nda bilimsel çalışmalar dışında hiçbir faaliyete izin verilmeyeceğini

---

¹¹⁸ Metin için Bknz. 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı RG.

¹¹⁹ Milli Parklar Kanununun tam metni için Bknz. 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı RG.

belirtmektedir. Böylece sıkı bir koruma tüzeli olarak gündeme getirilmiştir. Türkiye'nin çevre ile ilgili kanun, kanun hükmünde kararname, yönetmelik, tebliğ, ve genelgeler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Türkiye'de peyzaj koruma alanı statüsü bulunmamasına karşın, 09 Ağustos 1983'te kabul edilen ve 11 Ağustos 1983'te 18132 sayılı resmi gazetede yayımlanan Milli Parklar Kanunu ile, milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesi, özelliklerinin korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi amaçlanarak esaslar getirilmiştir. Bu konuda adı geçen alanlar şu şekilde tarif edilmiştir:

MİLLİ PARK: “Bilimsel ve estetik bakımdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır.”

TABIAT PARKI: “Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır.”

TABIAT ANITI: “Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır.”

TABIATI KORUMA ALANI: “Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarıdır.”¹²⁰

Bu özelliklere göre Türkiye'de 15 tabiat parkı, 120 tabiat anıtı, 35 tabiatı koruma alanı ve 32 milli park bulunmaktadır. OECD'nin *Türkiye Çevresel Başarı*

---

¹²⁰ **Ibid.**

Raporu'na göre "koruma alanları ülkenin toplam kara alanının yalnızca % 3,9'dur".¹²¹ Bir başka kaynakta ise koruma alanlarının toplama oranı % 4,83 olarak verilmektedir. Türkiye'de bulunan bütün koruma alanları ekte verilmiş olup, koruma alanları ile ilgili bazı bilgiler Tablo 7. 'de yer almaktadır.

Tablo 4: Türkiye'de Çevre ile İlgili Kanunlar

SAYI	KANUNLAR	KABUL TARİHİ	RESMİ GAZETE Tarih - Sayı
442	Köy Kanunu	18.03.1924	07/04/1924 - 68
1580	Belediyeler Kanunu	03.04.1930	14/04/1930 - 1471
1593	Umumi Hıfzıssıha Kanunu	06.05.1930	06/05/1930 - 1489
3167	Kara Avcılığı Kanunu	05.05.1937	13/05/1937 - 3603
6831	Orman Kanunu	31.08.1956	08/09/1956 - 9402
6968	Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu	15.05.1957	24/05/1957 - 9615
1380	Su Ürünleri Kanunu	22.03.1971	04/04/1971 - 13799
2960	Boğaziçi Kanunu	18.11.1983	22/11/1983 - 18229
2872	Çevre Kanunu	09.08.1983	11/08/1983 - 18132
2873	Milli Parklar Kanunu	09.08.1983	11/08/1983 - 18132
2863	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	21.07.1983	23/07/1983 - 18113
3194	İmar Kanunu	03.05.1985	09/05/1985 - 18749
3621	Kıyı Kanunu	04.04.1990	17/04/1990 - 20495

¹²¹ OECD, *op. cit.*, passim.

3800	Orman Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	21.05.1992	04/06/1992 – 21248
4122	Milli Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü Seferberliği Kanunu	23/07/1995	26/07/1995 – 22355
4342	Mera Kanunu	25.02.1998	28/02/1998 – 23272

Tablo 5: Türkiye’de Çevre ile İlgili Kanun Hükmünde Kararname ve Yönetmelikler

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME VE YÖNETMELİKLER
Camilerin Bakım, Onarım, Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği
Milli Parklar Yönetmeliği
Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Yönetmeliği
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliği
Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmelik
Kesin İnşaat Yasağı Getirilen Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Sit Alanlarındaki Taşınmaz Malların Hazineye Ait Taşınmaz Mallar ile Değiştirilmesi (Takas) Yönetmeliği
Kıyı Kanunu Uygulanmasına Dair Yönetmelik
Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metodlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik
Mera Yönetmeliği
Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik
Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği

Tablo 6: Türkiye’de Çevre ile İlgili Tebliğ ve Genelgeler

TEBLİĞ VE GENELGELER
Özel Çevre Koruma Bölgesine İlişkin Esaslar
Özel Çevre Koruma Bölgesinin Tespitine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı
Bazı Alanların Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanı ile Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Karar
Sulak Alanlar Tebliği
Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi Gereğince Tespit Edilen Burdur Gölü Hakkında Sulak Alanlar Tebliği
Sulak Alanlar (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı) Olarak Tespit Edilen Göl, Sazlık ve Bataklıklar Tebliği
Anız Yangınları ile İlgili Çevre Bakanlığının Genelgesi
Anız Yangınları ile İlgili Çevre Bakanlığının Genelgesi

Tablo 7: Türkiye’deki Koruma Alanları Statüleri, Sayıları ve Alanları

Koruma Alanları	Sorumlu Kuruluş	Sayısı	Alanı (ha)
Milli Parklar	Orman Bakanlığı	33	686.631
Tabiat Parkları	Orman Bakanlığı	16	69.137
Tabiatı Koruma Alanları	Orman Bakanlığı	35	84.229.05
Tabiat Anıtları	Orman Bakanlığı	59	462.05
Yaban Hayatı Koruma Alanları	Orman Bakanlığı	107	1.671.199
Üretim İstasyonları	Orman Bakanlığı	41	5.491.05
Muhafaza Alanları	Orman Bakanlığı	53	365.884
Gen Koruma Ormanları	Orman Bakanlığı	163	23.408
Tohum Meşcereleri	Orman Bakanlığı	344	46.348
A tipi Ormaniçi Dinlenme Yeri	Orman Bakanlığı	52	2.208
B tipi Ormaniçi Dinlenme Yeri	Orman Bakanlığı	198	8.245
Özel Çevre Koruma Bölgeleri	Çevre Bakanlığı	13	1.069.000
Ramsar Alanları	Çevre Bakanlığı	9	159.300
Doğal Sit Alanları	Kültür Bakanlığı	750	..
Doğal Varlıklar	Kültür Bakanlığı	2370	
TOPLAM		4.243	

Kaynak: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, **Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Ve Sürdürülebilir Kalkınma**, Temmuz 2002.

II B. 2. Uluslararası Anlaşmalar

Ülkeler için dünya ekonomisine entegrasyonun asıl amaç haline gelmesi, endüstrileşmenin uluslarüstü olması, yarattığı çevre sorunlarının da uluslarüstü olmasına yol açmıştır. Bu değişimler, tüm ulusların zorunlu bir dayanışma içine girmeleri ile toplumların yaşantısının uluslarüstü boyut içinde düşünülmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle, çevre politikaları ilkeleri uluslararası politikada, uluslararası politika ise ulusal çevre politikalarında gittikçe etkili olmaktadır. 1970’li yıllarda başlayıp 1980’li yıllarda hız kazanan çevreci akım uluslararası düzeyde gittikçe etkili hale gelmiştir. 1972 yılında Stokholm’de toplanan ve çevre konusunda

uluslararası alanda ilk geniş kapsamlı toplantı olan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'ndan bu yana uluslararası düzeyde, bazı kurumsal ve yasal önlemlerin alındığı ve örgütlenmelere gidildiği görülmektedir. Çevrenin uluslararası ilişkilerde ağırlığını duyurmaya başlamasıyla birlikte, konu uluslararası hukukun ilgi alanına girmiş ve bu bağlamda da uluslararası çevre hukuku oluşturulmasına ilişkin gereklilikten söz edilmeye başlanmıştır.¹²² Bu bağlamda, çevre ile ilgili pek çok uluslararası anlaşma imzalanmıştır. Çevre ile ilgili olarak Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan peyzajın korunması ile ilişkilendirilebilecek olanları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Türkiye'nin Çevre Koruma ile İlgili Taraf Olduğu Sözleşmeler

ULUSLARARASI SÖZLEŞME VE PROTOKOLLER	YAYIMLANDIĞI RESMİ GAZETEDEKİ TARİH-SAYI
Özellikle Su kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR SÖZLEŞMESİ)	17.05.1994-21937
Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES SÖZLEŞMESİ)	20.06.1996-22672

¹²² Karaman, **op. cit.**, s. 41-47.

Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (Barselona Sözleşmesi)	
Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Bu Sözleşmeyi değiştiren ve Türkiye tarafından 1995'de imzalanan "Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi" henüz yürürlüğe girmemiş olup, Türkiye tarafından da onaylanmamıştır)	12.5.1981-17368
Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol	12.05.981-17368
Akdeniz'in Gemi ve Uçaklardan Vaki olan Boşaltmalarla Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol (Bu Protokolü değiştiren ve Türkiye tarafından 1995'de imzalanan "Akdeniz'in Gemi ve Uçaklardan Boşaltma veya Denizde Yakma Yoluyla Kirlenmesinin Önlenmesi ve Kirliliğin Giderilmesi Protokolü" henüz yürürlüğe girmemiş olup, Türkiye tarafından da onaylanmamıştır)	12.05.1981-17368
Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme	17.12.1966-12480
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme	14.2.1983-17959
Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi(BERN SÖZLEŞMESİ)	20.2.1984-18318
Antarktika Antlaşması Metni	18.09.1995-22408
Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi <ul style="list-style-type: none"> • Karadeniz Deniz Çevresinin Kara kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol • Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol • Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmaları Nedeni ile Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol 	06.03.1994-21869
Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz	16.05.1998-23344

Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi <ul style="list-style-type: none"> • Biyogüvenlik Protokolü	Biyolojik Güvenlik Protokolü. (Henüz yürürlüğe girmemiş olan bu belge Türkiye tarafından imzalanmış ancak henüz onaylanmamıştır.)
Avrupa Kültür Anlaşması	17.06.1957-9635
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	Avrupa Konseyi Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Bu Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Tasarı, TBMM Dış İlişkiler Komisyonunda görüşülerek kabul edilmiş ancak henüz onaylanmamıştır.)

II. C. KURUMSAL AÇIDAN

Türkiye’de milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanları ve benzer özellik gösteren alanları, orman ve orman rejimine giren yerler olması durumunda bu alanlar, Orman Bakanlığı’nın görev ve yetkisindedir. Orman ve orman rejimi dışında kalan yerlerde sayılan alanların belirlenmesine veya Orman Bakanlığınca belirlenmiş olanların işlemlerinin tamamlanması için gerekli yerlerin

orman rejimine alınmasına, ilgili bakanlıkların da görüşü alınarak Orman Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.¹²³

Orman Bakanlığı'nın, yurdumuzdaki ulusal ve uluslar arası nitelikleri, kültürel ve doğal özelliklere sahip tabiat parçalarını, sulak alanları ve yaban hayvanlarını yetişme ortamlarını koruma altına almakta, doğal güzellikleri gelecek nesillere bozulmadan aktarmak amacıyla milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, orman içi dinlenme yeri ve yaban hayatı koruma sahası gibi isimlerle sınıflandırılan alanları, halkın ve bilimin hizmetine sunmak amacıyla olduğu belirtilmektedir.

2873 Milli Parklar Kanununa göre, Orman Bakanlığı Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, bu alanlardaki planlamayı bizzat yapar ya da yaptırır. Onama yetkisi de buraya aittir. Ancak, doğa parkı, doğa anıtı ve doğa koruma alanı olan yerlerin planları Turizm Bakanlığının görüşü alınarak yapılır ve yürürlüğe konur. Bu alanlarda, gelişme planlarını uygulamak koşuluyla, kamu kuruluşlarının, yapılacak plan, proje ve yatırımlar için Orman Bakanlığından izin alması gerekmektedir. Belirtilen alanlarda, tarihsel ve arkeolojik kazı, restorasyon ve bilimsel araştırmalar yapılması söz konusu olduğunda bu izin Kültür Bakanlığından alınır. Turizm bölge, alan ve merkezleri dışındaki milli parklar ve tabiat parklarında kamu yararı olmak şartı ile ve plan dahilinde, turistik amaçlı bina ve tesisler yapmak üzere gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri lehine Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Orman Bakanlığınca izin verilebilir.¹²⁴

---

¹²³ Özge Kubaoğlu ile sözlü görüşme, Peyzaj Mimarı, Orman bakanlığı Milli Parklar ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Orman İçi Dinlenme Yerleri Daire Başkanlığı, Ankara, 2000.

¹²⁴ Özge Kubaoğlu ile sözlü görüşme

Daha önce tanımlandığı üzere Milli Parklar ve diğer koruma alan statüleri kapsamına giren yerlerde, ekosistem değerlerini bozacak, yaban hayatını tahrip edecek, bu alanların özelliklerinin kaybolmasına neden olabilecek, çevre sorunları yaratacak iş ve işlemlerin yapılması yasaktır. Doğal dengeyi bozacak üretim, avlanma, otlatma yapılamaz. Savunma sistemi dışında, kamu yararı gözetilmeden hiçbir yapı, tesis ya da bina getirilemez.

Buraya kadar sayılan tüm özellikler göz önüne alındığında ve bir alanın, birden fazla özelliği bünyesinde bulundurabileceği düşünüldüğünde yetki çatışmalarının olması kaçınılmazdır. Ancak, bu tür çatışmalarda kurumlar arasında yargıya yansımış çok fazla dava yoktur. Bakanlıkları karşı karşıya getiren bu sorunlar, kurumların aralarında imzaladıkları protokollerle çözüme ulaştırılmaya çalışılmaktadır.ancak çok büyük bir yetki çatışması ciddi sorunlar yaratmaktadır. Burada önemli olan önceliktir. Hangi kurum daha önce alanı ilan etmişse karar yetkisi, öncelik o kurumda olmaktadır. Tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı ve tabiat parkı özelliğindeki yerlerin yanı sıra milli parklarda bu yetki çatışmaları çok net olarak görülebilmektedir. Bunu birkaç örnekle açıklamak mümkündür:

- 1) Ilgaz Dağı (Milli Park): Turizm Bakanlığı ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü arasında yetki çatışması olmuştur. Ancak milli park ilanı önce, turizm alanı ilanı daha sonra olduğundan, aralarında yapılan protokolde Milli Parklar Genel Müdürlüğü üst kurum olmuştur. Turizm Bakanlığı yapacağı planlama ya da alacağı kararlarda Orman Bakanlığının onayını almak zorundadır.
- 2) Beyşehir Gölü (Milli Park): 4 kurum arasında çatışma konusu olmuştur.
  - Milli Parklar Genel Müdürlüğü ----- Milli park ilanı
  - Kültür Bakanlığı -----1. Derecede doğal sit alanı ilanı

- Çevre Bakanlığı ----- Özel çevre koruma bölgesi ilanı
- Turizm Bakanlığı -----Sulak alanları koruma-kullanma statüsü ilanı

Önceki örnekte olduğu gibi, bu dört kurum kendi aralarında bir protokol yapmışlardır. Milli park ilanı diğerlerinden önce olduğu için de onama yetkisi Milli Parklar genel Müdürlüğüne ait olmuştur.

- 3) Kaçkar Dağları (Milli Park): Yetki çatışması Turizm Bakanlığı ile Milli Parklar Genel Müdürlüğü arasında olmuş, öncelik yine Milli Parklar Genel Müdürlüğü ne verilmiştir.
- 4) Göreme (Milli Park): Kültür Bakanlığının birinci derecede doğal sit ilanı, milli park ilanından sonra olduğundan yine öncelik Milli Parklar Genel Müdürlüğüne aittir. Kültür Bakanlığı yapacakları işlemler için Milli Parkların onayını almak zorundadır.
- 5) Sultansazlığı – Kayseri (Tabiatı Koruma Alanı): Denetimsiz turizm tesisi ve altyapı yapılması nedeniyle ekolojik denge tehlikeye girmiştir. Burada da Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlıkları ile çatışma halindedir.
- 6) Seyfe Gölü (Tabiatı Koruma Alanı): DSİ'nin ekolojik koruma projesi kapsamında drenaj kanalları açılmasından dolayı su dengesinin bozulması, bu kurum ile Orman Bakanlığını karşı karşıya getirmiştir.
- 7) Kurşunlu Şelalesi (Tabiat Parkı): Kapasitenin üstünde bir kullanım görülmesi nedeniyle hem alan hem de özelliği olan kızılçamlar baskı altındadır. Bu kullanım da yine Orman Bakanlığı ile diğer kuruluşları karşı karşıya getirmektedir.¹²⁵

---

¹²⁵ Özge Kubaoğlu ile sözlü görüşme.

Örneklere görüldüğü gibi, özellikle milli park alanlarında çok sayıda yetki çatışması yaşanmaktadır. Burada kurumların karşılıklı iyi niyet ve saygıyla, ekolojik denge ve kamu yararı gibi kriterleri göz önüne alarak karar almaları ve yetki kullanmaları gerekmektedir. Uygulamada, Çevre Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurumu gibi kurumların daha fazla söz sahibi olması, sayılan alanların özelliklerinin daha bilimsel ve doğru olarak korunmasını sağlayabilir. Özellikle Orman Bakanlığının, elindeki yetkiden dolayı daha fazla alana müdahale ettiği düşünülürse en fazla sorun bu kurumla yaşanmaktadır. Doğal ekosistemlerin karakteristik özelliklerinin korunması, sorunu öncelikle bilimsel, kesinlikle gerçekçi olan yöntemlerle Çevre Bakanlığının da söz sahibi olarak içinde bulunduğu, tüm ilgili kuruluşların hazır bulunduğu bir komisyonla çözümlenmelidir.

Örnek olarak verilen alanlar dışında, şirketlerin, vatandaşların, kendi adlarına dava açtıkları da görülmüştür. Fethiye, Katrancı Koyunda, devlet orman sahasında kalan ve bir tatil köyü yapılması amacıyla tahsis edilen taşınmazın geri alınmasına ait karar, alanın, “doğa parkı” ilan edilmesine yönelik karar Danıştay 6. dairesinin 19/10/1993 tarihli 4348 no’lu kararı¹²⁶ bu tür davaların sonuçlarına bir örnektir. Bu tür davaların çok sayıda olması da, kanunların uygulamaya tam olarak dökülemediğini göstermesi açısından önemlidir.

Doğal dengenin korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması ve yaşam kalitesinin artırılması doğal karakteristikler gösteren alanların korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, bu tür alanların hem kişisel hem kurumsal çabalarla korunması ve örgütlenmeye gidilmesi, kurumlar arasında koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Her alanda koordinasyonun sağlanması, alınan kararlarda kolaylık

---

¹²⁶ Ibid.

sağlayacağı gibi adı geçen alanların da özelliklerini koruyarak kamu yararına sunulmasına da olanak tanyacaktır.

Pek çok farklı kurumun çevre ile ilgisi ve farklı yetkileri bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda bu kurumları ve çevre ile ilgili olarak üstlendikleri görevleri görmek mümkündür

Tablo 9: Türkiye’de Çevre Koruma ile İlgili Kurumlar ve Üstlendikleri Görevler

KONU	KURUM	DPT	Bay.ve İskan Bak.	Orman Bak.	Turizm Bak.	Kültür Bak.	Ulaştırma Bak.	Tarım ve Köy İşleri Bak.	Çevre Bakanlığı	Kültür ve Tbatit Varlıklarını Koruma Kurulu	İller Bankası	Karayolları Gn.Md.	Özel Çevre Koruma Kurumu	Valilikler	Belediyeler
Arazi Kullanım Planlaması ve Uygulaması			PIK		İ	İ			İ		İ	PCY		İK	İK
Su, Hava ve Toprak Kirliliği Kontrolü					K				PIK					K	
Özel Koruma Alanlarının Yönetimi				PIK		İ				PIK			PIK		
Turizm Teşvik ve Kontrolü		P			PIK							C		PC	
İmar Planlama ve İnşaat			İK			K								PIK C	PIK C
Orman ve Tarım Planlaması ve Uygulaması		P		PIYC				PIYC							
Petrol Ürünlerinin Üretim ve Taşınımı							PC								
Tarihi ve Kültürel Varlıkların Korunması						PICYK				PIK				K	K
Biyçeşitliliğin Korunması				PK					PK	P			PK		
Kıyı Erozyonu				K										K	K
Doğal Felaketler			PC YK											YK	K
Güvenlik			PCY K												
		P: Planlama	C: İmar	Y: Yürütme	K: İzleme ve Kontrol	İ: İdare									

Öte yandan yerel yönetimlerin de doğayı ve yeşil alanları korumaya ilişkin görev ve yetkileri bulunduğu dikkate alınır, kurumsal karmaşanın boyutları daha iyi anlaşılacaktır.¹²⁷

II. Ç. TEKNİK AÇIDAN

Doğa korumanın teknik araçları olarak sayılabilecek bazı yöntemler, peyzajın korunması için de kullanılabilir. Bu amaçla kullanılacak yöntemler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

a) Yönetim Planları: Yönetim planı, alanın belirli bir süre sonra nasıl görülmek istendiğini ortaya koymak, aynı zamanda alanı tanımlamak için bir rehberdir. Planı oluşturabilmek için alanı, fiziksel, sosyal, ekonomik özellikleriyle iyi tanımak gerekmektedir. Bir yönetim planı oluşturmanın ana hedefi park, doğa koruma alanı, diğer doğal-yarı doğal alanlardaki özgün flora ve faunanın elemanlarının devamlılığının sağlanmasıdır. Bu alanların yalnızca doğal özellikleri değil, insanlarca kullanım şeklinin de dikkatli yönetilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir. Koruma alanlarının yönetiminde özellikle o bölgeyle iç içe olan, yaşayan ve bölgede çalışan insan toplulukları özel dikkat isteyen bir konu olmaktadır. Yönetim planlarının temel hedefleri; öncelikle alanı yönetecek olanları, neden, nasıl ve niçin o alanı yönettikleri konusunda bilgilendirmek, yönetimin sorumluluklarını ve farklı konularda sorumlularını belirlemek, yöneticilerin üzerine

---

¹²⁷ Uğur Kalelioğlu, Noyan Özkan, “Avrupa Kentsel Şartı”, **Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri**, İzmir Barosu Yayınları, İzmir, 2000.

gideceği ana sorunları saptamak, yönetimin gelişimini izleyecek bir yöntem geliştirmek ve en önemlisi alanda uygulanacak yönetim, politika ve stratejilerdeki değişimi gözlemlemek, sürekliliği sağlamak olarak sıralanabilir.¹²⁸ Bir yönetim planında en ideal hedef, uluslar arası, ulusal veya alan özelinde önemli özelliklerin muhafaza edilmesi veya iyileştirilmesi için gerekli hedefleri belirlemektir. Yönetim planı hazırlanırken, amaçlara ulaşılmasında sınırlayıcı ya da destekleyici hususlar, bunlar çerçevesinde uzun ve kısa vadeli hedefler, faaliyetlerin ve faaliyetlerin önceliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yönetim planlarında alanın özellikleri ve hedefler ortaya konduktan sonra, programlar, proje ve görevler belirlenmelidir. Uzun ve kısa vadede yönetim planları denetime tabi tutularak değişimler gözlenmelidir.¹²⁹

b) Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ve Stratejik ÇED: ÇED, planlanan bir faaliyetin, çevre üzerinde yapacağı etkilerin önceden incelenmesi için kullanılan bir yöntemdir. Gelecek için yapılan tahminlere dayanmaktadır. Günümüzde teknoloji tahminleri büyük ölçüde kolaylaştırmaktaysa da sosyal etkileri de hesaba katmadan başarılı sonuçlara ulaşılması çok da mümkün değildir. ÇED, kesin projelendirme ve planlama kararlarının oluşturulduğu son aşama değildir. Çevre kanununun 10. maddesinde ÇED yer almakla birlikte Türkiye’de ÇED uygulamalarının çok başarılı olduğu söylenememektedir. Bu nedenle, son dönemde Stratejik ÇED kavramı önem kazanmıştır. Stratejik ÇED, bir yerde alınan ve uygulanmak istenen kararların

---

¹²⁸ Nilgöl Karadeniz, **Kaynak Envanter ve Analizi Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1996, passim.

¹²⁹ T.C. Çevre Bakanlığı, “Korunan ve Yönetilen Doğal ve Yarı Doğal Alanlar İçin Yönetim Planları”, **Yönetim Planlarının Hazırlanması İçin EUROSITE Avrupa Rehberi**, Ankara, 2001, sy.

zincirleme olarak başka yer ya da diğer aşamaları etkileyeceği düşünülerek gerekli tahminleri yapmak ve o anda müdahale etmek olarak adlandırılır.¹³⁰ Stratejik ÇED faaliyeti yapan ile faaliyetin yapılacağı yerde yaşayanları bir araya getirmesi açısından önemlidir. Karar vermede hangi bilginin kim tarafından ne şekilde kullanılacağını belirtir. 10 temel aşaması olan ÇED süreci, net olarak bir çevre koruma aracı olmaktan öte, koruma ve kalkınma arasında bir bütünleştirici görevi üstlenmelidir. Sürdürülebilir bir kalkınmada temel hedef sağlıklı bir yaşamdır. Bu noktada da en önemli sorun doğru değerlendirmelerin yapılmasıdır.

Yukarıda sayılan araçların yanı sıra Uzaktan Algılama, Coğrafi Bilgi Sistemleri gibi teknik araçlar, gerek alan özelliklerinin izlenmesi, değerlendirilmesi konusunda gerekse peyzajdaki değişimlerin izlenmesi konusunda peyzajın korunması için önemli katkılar sağlamaktadırlar.

---

¹³⁰ Karadeniz, **op. cit.**, passim.

III. BÖLÜM: TÜRKİYE İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Türkiye, 20 Ekim 2000 tarihinde imzaladığı Avrupa Peyzaj Sözleşmesini henüz onaylayarak Resmi Gazetede yayımlanma işlemini tamamlayamamıştır. Ancak, önümüzdeki dönemde onaylayacağı dikkate alınarak bu bağlamda üstleneceği yükümlülükleri yerine getirecek önlemleri almanın önemli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye, Avrupa Peyzaj Sözleşmesine taraf olduğunda şu yükümlülüklerle karşı karşıya kalmıştır:

Toplantı kararlarının Türkiye'nin çevre, eğitim, ekonomi politikalarına, sosyal ve siyasal yapısına entegre edilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Peyzaj kalitesi ile ilgili hedeflerin belirlenmesi, peyzajın korunması, peyzaj yönetimi ve planlaması ile amaçlanan faydaların ortaya konması gerekmektedir. Uluslararası boyutta politika ve programların görüşülmesinde işbirliği yapılarak, görüşmelere katılım sağlanması ve gerektiğinde öneride bulunulması öngörülmektedir.

Sözleşme ile alınan kararların etkinliğinin artırılması, deneyimlerin, projelerin, proje sonuçlarının uluslararası düzeyde paylaşımı ile sağlanabilir. Sözleşme ile öngörülen konular arasında teknik ve bilimsel yardımlaşma, peyzaj konusunda uzman eleman değişimi ve sorunlarla çözümler üzerine bilgi alış verişinin uluslararası düzeyde sağlanması da yer almaktadır. Ülke sınırları arasında kalan peyzaj alanları hakkında komşu ülkelerle işbirliği yapılarak, gerektiğinde ortak projeler yürütülmesi gerekmektedir. Bu Sözleşmedeki peyzaj tanımı, Sözleşmedeki anlamı esas alınarak Türk mevzuatına girmelidir. Tanımın temel, ancak kapsamının genişletilebilir olması esastır. Sözleşme ile ilgili olarak meslek gruplarının (mimar,

şehir plancısı, peyzaj mimarı, sosyolog, ziraat mühendisi, biyolog, ekonomist...gibi) ortak işbirliği çalışmalarını başlatmaları zorunluluğu ortaya konmaktadır. Üniversite eğitim programlarının düzenlenmesi ve peyzaj ve ilgili kavramların ders olarak okutulması öngörülmektedir.

Sınır aşan peyzaj alanlarının tespiti, ülke ölçeğinde sınır aşan peyzaj alanlarına sahip olup olunmadığının, varsa hangi komşu ülkelerle sınır aşan peyzajlara sahip olduğunun belirlenmesi zorunluluğu ortaya konmuştur. Sözleşmenin uygulanacağı bölge veya bölgelerin seçilmesi konusunun incelenmesi, ülke genelinde uygulanması gerekmektedir. Halka, peyzaj konusunda karar oluşturmada aktif bir rol verilirse, kendi bölgeleri ve kentlerindeki çalışma ve dinlenme zamanlarını, harçayacakları yerleri belirleme kararlarına katılabilecekleri bir olanak sağlanabilmelidir.¹³¹

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi gereği ulusal ve uluslararası düzeyde sorumluluklar yüklenen Türkiye, bu sorumluluklarını yerine getirebilmek için öncelikle çevre koruma politikalarında peyzajın da dahil edileceği düzenlemeleri yapmalıdır. Türkiye’de peyzajın korunması için önerilecek modelin; politik, tüzel ve kurumsal çerçevesi belirlenmeden uygulamada başarılı olunması mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda önerilecek bir peyzaj koruma modelinin; politik, tüzel ve kurumsal çerçevesi için aşağıda belirtilen düzenlemelerin gerçekleştirilmesi yararlı olabilir:

1) Politik çerçeve:

Tez çalışmasında açıklanmaya çalışıldığı gibi, Türkiye’nin çevre politikalarını düzenleyen temel belgeler olan UÇEP, BYKP, UBÇEP, hükümet

---

¹³¹ Council of Europe, *op. cit.*

programları gibi düzenlemelerde peyzaj kavramına yer verilmemiştir. Bu nedenle, öncelikle plan kararlarında ulusal çevre politikaları yer almalıdır ve bu politikaların uygulanması için yeni bir yönetim anlayışının gerekli olduğu kabul edilmelidir.

Ayrıca, peyzaj kavramının yalnızca bu belgelerde yer alması değil, peyzajın korunması, yönetimi ve peyzaj politikalarının belirlenmesi ve tüm planlamalarda uygulamaya konması da gerekmektedir. Öte yandan, tüm sektörlerin bütünleşme sağlamadığı bir model de yine akılcı olmaktan uzak olacaktır. Yalnızca resmi belgelerde değil, tüm sektörlerin fizibilite, yer seçimi, projelendirme, finansman, üretim gibi bütün aşamalarında genel anlamıyla çevre koruma, ancak özelde peyzajın korunması anlayışının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bütün yukarıda sayılanların gerçekleştirilebilmesi Türkiye’de çevrenin ve peyzajın korunması konusundaki mevcut kurumsal yapılanmadan daha gelişmiş ve yenilenmiş bir yönetim ve örgütlenme modelinin iyileştirilmesine gereksinim duyulduğu ileri sürülebilir. Ancak, öncelikli olarak bu hedefi benimseyen politikaların kabul edilmesi gerekmektedir. Öte yandan, yalnızca peyzajın korunmasını öngören bir politika oluşturulması da, genel olarak çevre koruma politikalarında bütünleşik bir yönetim anlayışının egemen olmaması durumunda akılcı ve gerçekçi olmayacaktır.

2) Tüzel çerçeve:

Peyzajın korunmasına ilişkin olarak Avrupa Peyzaj Sözleşmesi süratle onaylanmalı ve uygulamanın kolaylaştırılacağı bir yönetmelik çıkarılmalıdır. Ancak, mevcut durumda yasalarda var olan karmaşanın, yetki çatışmalarının giderilmeden kalıcı ve akılcı bir çözüme ulaşılması zor görünmektedir. Bu nedenle, mevcut yasalarda karmaşa yaratan düzenlemeleri gözden geçirmek ve yeniden düzenlemek

yararlı olabilir. Bu şekilde, Sözleşme ile gelen yeni kavramların daha fazla karışıklığa yol açması önlenabilir ve uygulamaya geçirilmesinde kolaylık sağlanabilir.

3) Kurumsal çerçeve:

Türkiye’de genelde doğa ve özeld alan koruma konusundaki mevcut karmaşayı çözmeden peyzajın korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler yapmak mevcut sıkıntıyı artırabilir. Bu nedenle, peyzajın korunması, çevre korumanın bir parçası olarak bütün halinde ele alınmalıdır. Ancak, kısa vadede kurumsal düzeyde çözümlenmesinin çok kolay olduğu söylenemez. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nin imzalandığı Floransa’daki toplantıya Türkiye adına Çevre Bakanı katıldığı için bu konuda Çevre Bakanlığı ulusal uygulamalar konusunda bu kurumun yetkili olduğu kanısını taşımaktadır. Bu nedenler, peyzajın korunmasına ilişkin alınacak tedbirlerin alınmasında oluşacak modelin kurumsal düzeyde karmaşayı artırmaması için Çevre Bakanlığının eşgüdümünde Ulusal Peyzaj Koruma Kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurulun çalışma usul ve esasları bir Başbakanlık genelgesi ile belirlenebilir. Oluşturulacak bu kurulda, Çevre Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Özel Çevre Koruma Kurumu, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi kurumlardan yetkili ve uzman kişiler yer almalı, gerektiğinde konuyla ilgili, akademik birimlerden veya diğer ilgili kurumlardan uzman görüşü alınmalıdır. Ancak, bunun yanı sıra, çözümün akılcı ve kalıcı olmasını sağlamak, sanayi, tarım, hizmet sektörleri gibi tüm sektörlerin genel olarak çevre koruma, özeld de peyzaj koruma anlayışına sahip olmaları ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, oluşturulacak akılcı bir politika ile zamanla, kamu kurumlarının ve

akademik birimlerin yanı sıra, özel sektörün de çevre koruma ve dolayısı ile peyzajın korunmasına katkı sağlaması beklenebilir.

Peyzajın korunması amacıyla geliştirilecek kurumsal yapılanma modelinde, kamu tüzel ve özel hukuk tüzel kişileri çevre yönetiminin tarafları olarak işbirliği içinde çalışmalıdır. Mevcut toplumsal sistem, her bireyin kamu yararından çok kendi çıkarlarını gözetmesini mümkün kılmaktadır. Ancak çevre yönetimi, kamu yararı çerçevesinde, bireysel çıkarlardan çok ortak bir yararı gerçekleştirmek için toplumsal aktörlerin bu ortak yararı gerçekleştirmeye yönelik olarak örgütlenmesini gerektirir. Bu nedenle, çevre-kalkınma ilişkileri karşılıklı etkileşimde çevreyi bozulmak ya da yok olmaktan koruyacak yöntemlerin bulunarak uygulanmasında tüm tarafların anlaşmaya varması gerekmektedir.¹³² Kamu yararının özel çıkar veya sosyo-ekonomik çıkarları koruyacak, bu amaçla değişik toplumsal roller üstlenmiş değişik güç ve etkilere sahip, karşılıklı etkileşimleri benzer tüm aktörler bir arada bulunmalıdır. Bu aktörler arasında en fazla yaptırım gücü kamu tüzel kişilerine aittir. Tüzel kişiler bu yetkilerini ilke olarak tüm toplumsal kesimler arasında denge kuracak biçimde kullanmaktadırlar. Hükümet dışı örgütler (meslek odaları, sendikalar, dernek ve vakıflar gibi) temsil ettikleri kitlelerden güç alırlar. Bu güç, baskı grubu olarak kamuoyunu etkileyebilir. Birey tek başına etkisiz gibi görünse de yasal süreçleri başlatabilmesi, kararların alınmasında taraf olması nedeniyle güç kazanmaktadır. Bu nedenle peyzajın korunması amacıyla geliştirilecek modelin en önemli bileşenlerini kurumsal boyutun oluşturacağı söylenebilir.

---

¹³² AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, **Çevre İle Uyumlu Sosyo-Ekonomik Entegre Planlama İçin İskenderun Körfezinde Kirlenmenin Tespiti ve Çevre Yönetim Projesi Üçüncü Aşama Raporu**, Ankara, 1992, s. 25-27.

Öte yandan, Peyzajın korunması için ulusal bütçeden pay alınarak mali kaynak yaratılması da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, ÇED, CBS, Uzaktan Algılama gibi teknik araçların kullanımı ve kalitesi de artırılmalıdır.

Çevre sorunlarının saptanmasında gözetim ve çözüm amacıyla somut yaklaşımlar geliştirilmesi ve sorunların çözümünde yönetim birimleri arasında koordinasyon sağlanması ve bölgesel olarak izleme sistemi kurulması gibi çevre yönetimi için önemli olan konularda etkili olabilecek niteliklere sahip bir model olması gerekmektedir.¹³³

Buraya kadar değinilen bilgilerin ışığı altında, çevre koruma ve alan koruma açısından bakıldığında peyzajın korunması için tek başına özgün bir model önermenin gerçekçi olmayacağı düşünülebilir. Peyzaj koruma kavramı, doğa ve alan koruma konusunda kurumsal ve tüzel açıdan mevcut ve ciddi boyuttaki sorunlara bir yenisini ekleyecek niteliktedir. Önerilecek modelin tek başına peyzajın korunması için değil, peyzaj dahil tüm çevresel değerlerin korunması için düzenlenmesi ve özel olarak da alan koruma uygulamalarındaki karmaşayı giderecek anlayışa sahip olması gerekmektedir. Bu tür bir yaklaşımın koruma politikalarının ayrılmaz bir bileşeni olarak peyzajın korunmasını da içermesi durumunda etkili ve başarılı olabileceği ileri sürülebilir.

---

¹³³ AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, **op. cit.**, s. 25-27.

SONUÇ

Doğal dengenin korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması ve yaşam kalitesinin artırılması doğal karakteristikler gösteren alanların korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, bu tür alanların hem kişisel hem kurumsal çabalarla korunması ve örgütlenmeye gidilmesi, kurumlar arasında koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Her alanda koordinasyonun sağlanması, alınan kararlarda kolaylık sağlayacağı gibi adı geçen alanların da özelliklerini koruyarak kamu yararına sunulmasına da olanak tanıyacaktır. Nüfus artışıdaki ve göç hareketlerindeki mevcut durum değiştirilmeksizin, endüstri, tarım ve ormancılıkta köklü düzenlemeler yapılmaksızın ve nüfusun doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltılmaksızın doğada gerçek anlamda biyolojik çeşitlilik, peyzaj ve kaynaklar korunması mümkün görülmemektedir. Bu değerlerin korunmasında en önemli yöntem ise bütün yaşam alanlarının korunması, yani biyotop korumadır.

Türkiye’de bölgesel planlama, alan kullanımı planlaması, yeşil alan planlaması, doğa korumanın etkili bir biçimde uygulanamadığı ileri sürülebilir. Peyzaj planlama kavramı ise, akademik çalışmalar dışında, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile gündeme gelmiş, bu kavramın politikalara girmesi gerektiği Sözleşme ile öngörülmüştür. Türkiye’de doğa, yeterince korunmamaktadır. Teknolojideki hızlı ilerlemelerin ardından doğada da olumsuz yönde belirgin, hızlı bir değişim olmuştur. Genel olarak bakıldığında temel sorunlar şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır: büyük ölçüde ilgili tüm kamu birimlerini etkin olarak bir araya getirecek otorite ve toplum güveni bulunmaması, gerekli aşamalarda görev tanımları konusunda başlangıçta netlik ve açıklık olmaması, beklenen sonucun, katılımcı planlama ve politikalar

retmek değil yalnızca bir doküman hazırlamak olduğu konusunda oluşan yaygın anlayış, toplumsal anlayış ve yönetim açısından gerçekte beklenen katılımcılığın sağlanması zor olması, danışma faaliyetlerinin genellikle diğer faaliyetlerle paralel yürümesi sonucu taraflar arasında bıkkınlık ve bezginlik ortaya çıkması, yeterli bilgiye sahip olunmaması nedeniyle finans ve planlama birimlerinin gerekli desteği vermemeleri, mali destek verecek dış unsurların yürütülen faaliyetlerin ilk aşamalarında katılımlarının sağlanmaması. Sayılan nedenler istenen ve gereken plan ve politikaların doğru şekilde ortaya konmasını ve uygulanmasını engeller nitelikte önümüzde durmaktadır. zm olarak, öncelikle anlayış değişikliği yaratılması gerekmektedir. Esnek ve dinamik bir işlem olduğunu kabul ederek planlama yapılması gerekmektedir. Başta kadınlar olmak üzere sivil toplumun tüm kesimlerinin planlama ve uygulama aşamalarına katılımı sağlanması mümkün kılınmalıdır. evre politikaları ekonomik ve sosyal politikalarla entegre edilmelidir. Bütçe planlama işlemlerinde dikkate alınarak uygulanmasında yerel kaynakların kullanılması tercih edilmelidir. Açıklanan alışmalar Türkiye’de kırsal alan düzenlemesi adı altında olmasa bile farklı kurumlar tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. Kurumlar arasında eşgüdüm bulunmamakta, hatta çoğu kez birbirlerinin çalışmalarını engellemektedirler.

Sonuç olarak evre politikalarının uygulanması, çevresel altyapının güçlendirilmesi, evre sorunlarını ekonomik kararlara entegre edilebilmesi ve Türkiye’nin evre konusunda uluslararası taahhütlerini, yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir. evre-doğa koruma ve geliştirme politikaları ciddiye alınmalıdır.

Ancak, bu noktada da Türkiye açısından özel bir düzenleme getirildiğinde, tüzel ve bürokratik sorunların, kalite hedeflerine ulaşmayı engelleyici nitelikte karşımıza çıkma riski bulunmaktadır. Peyzaj politikalarının yrrlge konulması, peyzajın korunması, yönetilmesi ve/veya planlanması amacına yönelik olarak gerekli teknik, ekonomik, kurumsal ve tüzel araçları da ortaya koyacaktır.

Bilinç düzeyinin artırılması, sivil toplum, özel ve kamu kurumları arasında birlik sağlanması ve duyarlılık oluşturulmasını öngörmesi açısından önemlidir. Ayrıca Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile konuyla ilgili uzman yetiştirilmesi ve disiplinler arası eğitim programları düzenlemeyi taahhüt ederek önemli bir gelişme hedeflenmiştir (Madde 6). Sözleşmeyle gelen özgün bir konu üniversitelerde okutulan konuyla ilgili derslerin peyzaj planlama, yönetim ve politikalarını da içermesi üzerinde anlaşılmasıdır (Madde 6).Ancak yine bu düzenlemeye Türkiye açısından bakıldığında, özellikle bu konunun gerekleēebilmesi, yönetim kadroları ve konuyla ilgili meslek gruplarının karşılıklı çabalarına bağlıdır. Nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olan elemanlar eğitilmeli ve gelişmelerin hızlandırılabilmesi için ilgili kamu kuruluşları ve üniversitelerin işbirliği sağlanması doğa koruma açısından ve dolayısıyla peyzajın korunması için önemli unsurlardır.

Ayrıca, arazi düzenlemesi bölgelerinde yalnız katılımının ekonomik kullanımına karar verilmemeli, amaçlanan önlemler arazi kültürünün ilgileri ile tartılmalı ve bunun sonucu bölgelerde ekolojik uyumlu Őekillendirmelere gidilmelidir.

Ancak tüm sayılanların ötesinde, evre odaklı, evre korumayı hedef edinmiş ciddi plan ve politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Plan ve politikalarla hayata geçirilemeyen bir evre koruma anlayışı hiçbir Şekilde etkin olamayacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ALGAN, Nesrin, “Doğa Koruma Politikaları Ve Fiziksel Planlama”, **1968’den 21.**

**Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri (18-19 Ocak 2002-
Ankara)**, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, Ocak 2002.

ALGAN, Nesrin, “Türkiye’de Devlet Politikaları Bağlamında Çevre ve Çevre Korumanın Tarihine Kısa Bir Bakış”, **Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 7-8 Nisan 2000.

ALGAN, Nesrin, **Uluslararası Çevre Politikaları Basılmamış Yüksek Lisans Ders Notları**, AÜ SBE, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Ana Bilim Dalı, Ankara, 2001.

AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, **Türkiye Çevre Kurumları Araştırması Çevresel Kurumlar ve Düzenlemeler Envanteri (Birinci Aşama Raporu)**, (Koord. Can Hamamcı), AÜ SBF, Ankara, 1982.

AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, **Çevre İle Uyumlu Sosyo-Ekonomik Entegre Planlama İçin İskenderun Körfezinde Kirlenmenin Tespiti ve Çevre Yönetim Projesi Üçüncü Aşama Raporu**, Ankara, 1992.

AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümünde Kasım 2001 tarihinde Ankara’da yapılan
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Bilgilendirme Toplantısı

**BROMLEY, Peter, Nature Conservation in Europe Policy and Practice, UK,
Cambridge University Press, 1997.**

**BROMLEY, Peter, Nature Conservation in Europe Policy and Practice,
Cambridge University, Press, UK, 1997.**

**BRUFF, E. Gareth, WOOD, Adrian P., “Making Sense of Sustainable Development.
Politicians, Professionals, and Policies in Local Planning”,
Environment and Planning C: Government and Policy, Volume
18, Number 5, Pion Limited, UK, 2000.**

**BUDAK, Sevim, Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası Avrupa
Topluluğu’nun Çevre Politikası ve Türkiye’nin Uyum Sorunu,
Araştırma Dizisi 2000-6, Büke Yayınları, İstanbul, Aralık 2000.**

**Council of Europe, European Landscape Convention and Explanatory Report,
Strasbourg, 2000.**

**Çevre Koruma Genel Müdürlüğü Çevre Standartları ve Stratejileri Dairesi
Başkanlığı, Çevre Koruma Hedef ve İlkeleri, Yayın no:2, Ankara,
1998.**

ÇOLAK, Alper Hüseyin, Ormanda Doğa Koruma (Kavramlar-Prensipeler-Stratejiler-Önlemler), Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2001.

DPT, Su Havzaları, Kullanım ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001.

DPT, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara, 2000.

EGELİ, Gülün, Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları, Ankara, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Kasım 1996.

EGEMEN, Nilgün, “Avrupa Birliğinde Çevre Politikalarının Gelişimi”, Yeni Türkiye, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Yıl:6, Sayı:36, İstanbul, Kasım-Aralık 2000.

EZER, Ayşe, “Doğal Koruma Alanlarında Ekolojik Planlama Yaklaşımı”, Ekolojik Planlama III. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Programı, Biyologlar Derneği, Kırşehir, 3-5 Eylül 1997.

FORMAN, Richard T. T., GODRON, Michael, Landscape Ecology, John Wiley & Sons Inc., USA, 1986.

IULA-EMME, **Çevre Terimleri Sözlüğü**, (Haz: Ferzan Bayramoğlu Yıldırım), 2. Baskı, İstanbul, 1995.

KAPLAN, Ayşegül, **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Tezler Dizisi:3, Mülkiyeliler Vakfi Yayınları, Ankara, Eylül 1999.

KARADENİZ, Nilgöl, **Kaynak Envanter ve Analizi Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1996.

KARAMAN, Zerrin Toprak, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, İzmir, Aralık 1998.

KELEŞ, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

KELEŞ, Ruşen, ERTAN, Birol, **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

KELEŞ, Ruşen, HAMAMCI, Can, **Çevrebilim**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

KOÇ, Nizamettin, **Kırsal Alanda Peyzaj Planlama Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1996.

LUCAS, P. H. C., **Protected Landscapes A guide for policy-makers and planners**, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Chapman & Hall, UK, 1992.

MACİT, Yunus, “Osmanlı Türklerinde Çevre Bilinci”, **Türkler Ansiklopedisi**, (ed. GÜZEL, Hasan Celal, ÇİÇEK, Kemal, KOCA, Salim), Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

NAVEH, Zev, LIEBERMAN, Arthur S., **Landscape Ecology (Theory and Application)**, Student Edition, Springer-Verlag New York Inc., USA, 1990.

OECD, **Çevresel Başarı Raporu Türkiye**, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, 1999.

OECD, **Environment Performance Reviews United Kingdom**, OECD, Paris, 1994.

ÖZTAN, Yüksel, **Peyzaj Ekolojisi Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995.

ÖZTAN, Yüksel, **Peyzaj Planlama Teorileri Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1994.

ÖZTAN, Yüksel, **Türkiye Peyzajı Basılmamış Ders Notları**, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995.

ÖZTUNALI, İsmet, **Çevre ve Doğa Koruma Hizmetlerinin Örgütlenmesi**, Kaya Kamu Yönetimi Araştırma Projesi, TODAİE, Ankara, Ocak 1990.

PONTING, Clive, **Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü**, (çev: Ayşe Başcı-Sander), Sabancı Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2000.

Republic of Turkey Ministry of Environment, **Turkish Background Report on Selected Environmental Topics (Revised Version)**, Ankara, 1992.

SOMERSAN, Semra, **Olağan Ülkeden Olağanüstü Ülkeye Türkiye’de Çevre ve Siyaset**, Metis Yayınları, Ankara, 1993.

TC Çevre Bakanlığı, **Türkiye’nin Çevre Konusunda Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler**, Ankara, 1998.

TC Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü, **Ramsar Sözleşmesi El Kitabı Sulak Alanlar Sözleşmesi İçin Rehber (Ramsar, İran,1971)**, 2. Baskı, Ankara, Şubat 2000.

T.C. Çevre Bakanlığı, “Korunan ve Yönetilen Doğal ve Yarı Doğal Alanlar İçin Yönetim Planları”, **Yönetim Planlarının Hazırlanması İçin EUROSITE Avrupa Rehberi**, Ankara, 2001.

TMMOB, Şehir Plancıları Odası, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, **Avrupa Birliği Süreci ve Planlama Bildiri Özetleri**, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, 5. Türkiye Şehircilik Kongresi, Ankara, 7-9 Kasım 2001.

TOBB, **Çevre Kurulu Raporu**, TOBB Yayınları No: Genel 246, BÖM: 10, Ankara, 1993.

TURGUT, Nükhet, **Çevre Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 1998.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, **Avrupa Birliği, Türkiye ve Çevre**, İstanbul, Ekim 2001.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, “Türkiye’nin Avrupa Birliği ile Çevresel Bütünleşmesi”, **Yeni Türkiye, Avrupa Birliği Özel Sayısı**, Yıl:6, Sayı:36, İstanbul, Kasım-Aralık 2000.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, “Yerel Düzeyde Çevre Yönetimi ve Planlamasının İlkeleri ve Yöntemleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:25, Sayı:1, Ankara, Mart 1992.

YAŞAMIŞ, Firuz Demir, “Çevre Politikaları”, **Yeni Türkiye (Avrupa Birliği Özel Sayısı)**, Yıl 6, Sayı 36, Kasım-Aralık 2000.

YERLİ, Özgür, “Çevrenin Peyzaj Mimarlığı Boyutu”, **Standart**, Yıl: 39, Sayı: 463, Ankara, 2000.

RESMİ GAZETELER

TC Resmi Gazete, **Çevre Kanunu**, Sayı: 18132, Ankara, 11.08.1983.

TC Resmi Gazete, **Milli Parklar Kanunu**, Sayı: 18132, Ankara, 11.08.1983.

TC Resmi Gazete, **Kıyı Kanunu**, Sayı: 20495, Ankara, 17.04.1990.

TC Resmi Gazete, **Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği**, Sayı: 23028, Ankara, 23.06.1997.

TC Resmi Gazete, **Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği**, Sayı: 24656, Ankara, 30.01.2002.

TC Resmi Gazete, **Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği**, Sayı: 24777, Ankara, 06.06.2002.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

INTERNET KAYNAKLARI

<http://www.iucn.org>

<http://www.eu.org>

<http://www.tbmm.gov.tr>

http://www.cevre.gov.tr/index_trk.htm

<http://www.orman.gov.tr/>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.geocities.com/akmert/consensus/sozluk.htm>

http://www.lafarge-eregli.com.tr/cemhome.nsf/eregli_kalcev/OpenPage

<http://st.fatih.edu.tr/~cenkakman/cevresozlugu.html>

<http://www.minlnv.nl/international/policy/green/pna/>

<http://www.hkmo.org.tr/yayin/odadergi/s80/kirsalalanduzenlemesi.htm>

<http://www.neris.mii.lt/>

<http://www.geocities.com/akmert/consensus/sozluk.htm>

<http://biohayat.i8.com/diger/webler/sozluk.htm>

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor98_04.html

EKLER

Ek 1: Avrupa Peyzaj Sözleşmesi.....	97
Ek 2: Avrupa Peyzaj Sözleşmesini İmzalayan Ülkeler.....	108
Ek 3: Türkiye'deki Koruma Alanları.....	111
• Milli Parklar.....	111
• Tabiat Parkları.....	112
• Tabiatı Koruma Alanları.....	113
• Tabiat Anıtları.....	114
• Özel Çevre Koruma Bölgeleri.....	117

Ek 1: AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİ¹³⁴

Önsöz

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Avrupa Konseyi'nin amacının üye devletler arasında, ortak mirasları olan idealleri ve prensipleri hayata geçirmek ve korumak için daha güçlü bir birlik oluşturmak olduğunu ve bu amacın ekonomik ve sosyal alanlarda anlaşmalar vasıtasıyla özel olarak takip edildiği göz önüne alınarak;

Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasının, sosyal ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler ve çevre arasındaki ilişkinin dengesine ve uyumuna dayandığı değerlendirilerek;

Peyzajın; kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda kamu yararı taşıdığı; ekonomik faaliyetler için uygun ve korunması, yönetimi ve planlaması iş olanakları yaratılmasına katkı sağlayabilecek önemli bir kaynak oluşturduğu not edilerek;

Peyzajın yerel kültürlerin yönetimine önemli bir katkısı olduğu ve bunun da Avrupa kültürel ve doğal mirasının en önemli parçası olduğunun, insanın refahı ve Avrupalı kimliğinin pekiştirilmesine katkıda bulunduğu farkında olarak;

Peyzajın; her yerdeki insan için: kırsal ya da kentsel alanlarda, yüksek kaliteli olduğu kadar bozulmuş alanlarda, sıradan olduğu kadar sıra dışı güzellik olarak tanımlanmış güzellik olarak tanımlanmış alanların da yaşam kalitesinin önemli bir parçası olduğunu kabul ederek;

Tarımda, ormancılıkta, endüstride, madencilikte üretim tekniklerinin ve bölge planlamasında, kent planlamasında, ulaşımda, altyapıda, turizm ve rekreasyonda ve

---

¹³⁴ <http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyianlasma4.php>, (Türkçe metin çev.:Dr. Nilgün GÖRER), (09/04/2002)

daha genel bir düzeyde dünya ekonomisindeki değişimlerin bir çok durumda peyzajların dönüşümünü hızlandırdığını not ederek;

Toplumun yüksek kalitedeki peyzajları sevmek ve peyzajların gelişmesinde aktif olarak yer almak isteğini karşılama arzusunda olarak;

Peyzajın bireysel ve sosyal refahın en önemli öğesi olduğuna ve bunun korunmasının, yönetiminin ve planlamasının toplumdaki her kesin hak ve sorumluluğu olduğuna inanarak;

Doğal ve kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi alanında uluslararası düzeyde var olan yasal metinler, bölgesel ve mekansal planlama, özerk yerel yönetimler ve sınır ötesi işbirliği alanında özellikle de Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Korunması Sözleşmesi (Bern, 19 Eylül 1979), Avrupa Mimari Mirasını Koruma Sözleşmesi (Granada, 3 Ekim 1985), Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (gözden geçirilmiş) (Valetta, 16 Ocak 1992), Avrupa Sınır Ötesi İşbirliği Sözleşmesi (Madrid, 21 Mayıs 1980) ve ek protokolleri, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (Strasbourg 15 Ekim 1985), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Rio, 5 Haziran 1992), Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecinde Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus, 25 Haziran 1998) dikkate alınarak;

Avrupa peyzajlarının kalitesinin ve çeşitliliğinin ortak bir kaynak oluşturduğu ve bunun da korunmasında, yönetilmesinde ve planlanmasında işbirliğinin önemli olduğunu kabul ederek;

Avrupa'da tüm peyzajların korunması, yönetilmesi ve planlanması için kullanılacak yeni bir yasal belgenin sağlanmasını arzu ederek;

Aşağıdaki şekilde anlaşmaya varmışlardır:

Bölüm I – Genel Hükümler

Madde 1- Tanımlar

Bu Sözleşmenin amaçları kapsamında:

“Peyzaj”, özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alandır;

“Peyzaj Politikası”, uzman kamu yetkilileri tarafından peyzajların korunması, yönetilmesi ve planlanması konusunda özel tedbirler almayı amaçlayan genel prensipler, stratejiler ve rehber kuralların ifadesidir (bütünüdür);

“Peyzaj Kalite Hedefi”, özel peyzajlar için, toplumun kendi çevresinin peyzaj özelliklerine ilişkin beklentilerin, yetkili kamu otoritelerince formüle edilmesidir.

“Peyzajın Korunması”, doğal oluşumu ve/veya insan eylemlerinden kaynaklanan miras değeri ile kararlaştırılan önemli ve karakteristik özelliklerinin korunması ve devamı için yapılan işlemlerdir;

“Peyzaj Yönetimi”, sürdürülebilir gelişme açısından sosyal, ekonomik ve çevresel süreçlerin meydana getirdiği değişikliklere uyum sağlamak ve rehber olmak için yapılan bir çalışmadır;

“Peyzaj Planlaması”, peyzajın değerinin arttırılması, iyileştirilmesi veya oluşturulması için yapılan ileriye dönük esaslı eylemdir.

Madde 2-Kapsam

Madde 15’te yer alan hükümlere tabi olarak bu Sözleşme Taraf Ülkelerin tüm bölge ve alanlarına uygulanır ve doğal, kırsal, kentsel ve kentsel gelişme alanlarını kapsar. Bu alanlar; kara ve deniz alanları ile iç suları da içine alır. da girmektedir. Bu iyi durumdaki peyzajlar kadar bozulmuş ve sıradan olan peyzajları da dikkate almaktadır.

Madde 3-Amaçlar

Bu Sözleşmenin amaçları peyzajın korunmasını, yönetimini, ve planlamasını geliştirmek ve peyzaj konuları hakkında Avrupa'da işbirliğini organize etmektir.

Bölüm II-Ulusal Tedbirler

Madde 4- Sorumlulukların Dağılımı

Her bir Taraf, bu Sözleşmeyi, özellikle Madde 5'i ve Madde 6'yı kendisinin sahip olduğu yetki dağılımına, anayasal prensiplere, idari düzenlemelere ve hizmette yerellik ilkesine uygun olarak, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı dikkate alarak uygulayacaktır. Bu Sözleşmenin hükümlerini, istismar etmeden, her bir Taraf kendi politikaları ile uyum sağlayarak bu Sözleşmeyi uygulayacaktır.

Madde 5 – Genel Tedbirler

Her bir Taraf şunları taahhüt eder:

Yasalarında, peyzajları, insanların çevrelerinin önemli parçası olarak tanımak ve ortak olarak paylaşılan kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve insanların kimliklerinin bir esası olarak, kabul etmek;

Madde 6'da sınırları belirlenen özel tedbirlerin benimsenmesi ile, peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması amacıyla peyzaj politikaları oluşturmak ve uygulamak;

Kamuoyunun, yerel ve bölgesel yönetimlerin ve ilgili diğer tarafların yukarıda paragraf b'de bahsedilen peyzaj politikalarının tanımlanması ve uygulanması ile ilgili olarak katılımlarına ilişkin prosedürlerin oluşturulması;

Peyzajı, ülke bölge ve kent planlama politikaları ve ülkenin kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikaları ile olduğu gibi; peyzaj üzerinde olası doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla bütünleştirmek.

Madde 6- Özel Tedbirler

Bilinç Düzeyinin Arttırılması

Her bir Taraf, peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerine karşın sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında duyarlılığın arttırılmasını taahhüt eder.

Eğitim ve Öğretim

Her bir Taraf aşağıdaki hususları geliştireceklerini taahhüt eder:

Peyzaj değerlendirme ve uygulamalarında uzmanların eğitilmesi;

Özel ve kamu sektörlerinde çalışan uzmanlar için ve ilgili kuruluşlar için peyzaj politikası korunması, yönetimi ve planlamasında disiplinler arası eğitim programları;

Peyzajın değerini vurgulayan ve korunması, yönetilmesi ve planlanması konularına önem veren konularda ilgili alanlarda üniversite ve okullarda dersler.

Tanımlama ve Değerlendirme

İlgili tarafların aktif olarak katılımları ile ve peyzajları hakkında bilgilerin geliştirilmesi amacıyla, Madde 5.c'de belirtildiği gibi, her bir Taraf, aşağıdaki hususları taahhüt eder:

- i) Kendi toprakları üzerindeki peyzajları tanımlamak;
- ii) Peyzajlarının karakteristikleri ve onları dönüştüren güç ve baskıları analiz etmek;
- iii) Bu değişimleri kaydetmek;

Böylece tanımlanmış olan peyzajlara, bunlarla ilgili taraflar ve toplum tarafından verilen özel değeri göz önüne alarak kıymet takdir etmek.

Bu tanımlama ve değerlendirme süreçleri, Madde 8'e uygun olarak Taraflar arasında düzenlenen Avrupa düzeyinde deneyim ve yöntem değişimleri tarafından yönlendirilecektir.

Peyzaj Kalite Hedefleri

Her bir Taraf, tanımlanan ve değer biçilen peyzajlar için, Madde 5.c doğrultusunda, kamunun görüşünün alınmasından sonra kalite kriterlerinin tanımlanmasını taahhüt eder.

Uygulama

Peyzaj politikalarını yürürlüğe koymak için her bir Taraf, peyzajın korunması, yönetilmesi ve/veya planlanması amacına yönelik olarak araçları ortaya koyar.

Bölüm III- Avrupa İşbirliği

Madde 7- Uluslararası Politikalar ve Programlar

Taraflar, uluslararası politikalar ve programlar ölçüsünde peyzajların dikkate alınması hususunda işbirliği yapmayı ve peyzaj kapsamına giren ilgili hususlarda, gerektiği yerde, tavsiyede bulunmayı taahhüt eder.

Madde 8 – Karşılıklı Yardımlaşma ve Bilgi Alışverişi

Taraflar, bu Sözleşmenin diğer maddeler kapsamında alınan tedbirlerin etkinliğini geliştirmek için işbirliği yapmayı taahhüt eder. Bu işbirliği özellikle şu alanlardadır:

Çalışma grupları aracılığı ile teknik ve bilimsel yardım ve deneyimlerin karşılıklı olarak değişimi ile araştırma projelerinin sonuçlarını karşılıklı olarak vermek,

Peyzaj uzmanlarının, özellikle eğitim ve bilgi sağlanması amacıyla karşılıklı olarak değişimini sağlamak;

Bu Sözleşme hükümlerince kapsanan tüm konularda bilgi değişimi yapmak.

Madde 9 – Sınıraşan Peyzajlar

Taraflar, yerel ve bölgesel olmak üzere, gerekli olan her düzeyde, ortak peyzaj programlarının hazırlanması ve uygulanmasında sınır ötesi işbirliği teşvik edilecektir.

Madde 10 – Sözleşmenin Uygulanmasının İzlenmesi

Avrupa Konseyi Yasasının 17. Maddesine göre oluşturulmuş olan, sözleşmenin uygulanmasını izlemekle sorumlu olan yetkili Uzmanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından atanacaktır.

Uzmanlar Komitesi'nin toplantısını takiben Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Bakanlar Komitesi'ne sunulmak üzere yapılan işler ve Sözleşmelerin işleme süreci hakkında hazırlanmış olan raporu iletacaktır.

Uzmanlar Komitesi, Bakanlar Komitesi'ne Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü'nün verilmesi ile ilgili kriterleri ve idari kuralları önerecektir.

Madde 11- Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü

Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü, bu Sözleşmeye taraf devletin peyzaj politikasının bir parçası olarak, Avrupa'da diğer bölgesel yönetimlere örnek oluşturabilecek ve başarıyla sonuçlandığı ispatlanmış, peyzaj korunması, yönetimi ve/veya planlanması için politika ve tedbirleri kurumsallaşmış olan yerel ve bölgesel

yönetimlere ve onların gruplarına verilen payedir. Ayrıca bu ödül peyzajın korunması, yönetilmesi veya planlanmasında dikkate değer katkılarda bulunmuş olan hükümet dışı kuruluşlara da verilebilir.

Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü'ne yapılan başvurular, madde 10'da bahsedilen Uzmanlar Komitesi'ne Taraflar aracılığı ile sunulacaktır. Sınır bölgelerinde bulunan yerel ve bölgesel yönetimler ve ilgili yerler ve bölgesel yönetim grupları ortak bir şekilde peyzaj sorununu çözmeleri şartıyla bu ödüle başvuruda bulunabilirler.

Madde 10'da açıklanmış olan Uzmanlar Komitesi'nden gelen teklifler Bakanlar Komitesi tarafından değerlendirilecektir ve Bakanlar Komitesi, verilecek olan Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü ile ilgili şartlar tanımlayacak ve açıklayacaktır. İlgili kuralların açıklanmasından sonra ödül verilecektir.

Avrupa Konseyi Peyzaj Ödülü'nün verilmesi, bu ödülü alanlara, ilgili peyzaj alanlarının sürdürülebilir korunması, yönetilmesi ve/veya planlanmasını sağlamaya yönelik bir teşvik olarak kabul edilir.

Bölüm IV – Son Hükümler

Madde 12 – Diğer Yasal Belgelerle Olan İlişki

Bu Sözleşmenin hükümleri, mevcut veya ileride kabul edilebilecek olan diğer bağlayıcı ulusal ve uluslararası yasalarda bulunan peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması ile ilgili hükümlere ön yargılı olarak yaklaşmayacaktır.

Madde 13 – İmza, Onay ve Yürürlüğe Girme

Bu Sözleşme Avrupa Konseyi üye Devletleri için imzaya açılacaktır. Sözleşme onaylama, kabule veya onamaya tabidir. Onaylama, kabul ve onama yönetimleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirilip sunulacaktır.

Sözleşme, üç aylık bitim tarihini takiben ayın ilk gününde Avrupa Konseyi'ne on üye devletin onayını açıklamasıyla yürürlüğe girecektir. Bu onay ile devletler, Sözleşmeye bir önceki paragrafta açıklanan noktalar doğrultusunda bağlıdır.

Daha önceden Sözleşmeye onay verdiğini açıklayan imza sahibi devlet açısından Sözleşme, üç aylık bitim tarihini takiben ayın ilk gününde onaylama, kabul ve onama işlemlerinin sunulmasından sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 14- Katılım

Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi veya Avrupa Konseyi üyesi olmayan herhangi bir Avrupa devletini Avrupa Konseyi Yasasının 20.d Maddesine göre çoğunluk kararı veya Bakanlar Komitesinde yer alma yetkisine sahip Devletlerin ittifak kararı ile Sözleşmeye dahil etmek için davet edebilir.

Herhangi bir devletin veya katılımı halinde Avrupa Topluluğu'nun katılımı ile ilgili olarak, bu Sözleşme, katılım belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne teminat edildiği tarihten sonraki üç aylık dönemin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 15- Ülke Düzeyinde Uygulama

Herhangi bir Devlet veya Avrupa Topluluğu sözleşmeyi imzalama sırasında veya onaylama, kabul, onama veya katılım yöntemlerini belirtirken Sözleşmeyi uygulayacağı bölgeyi veya bölgeleri belirtecektir.

Herhangi bir Taraf daha sonraki herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne bir bildiri ile Sözleşmeyi uygulayacağı bölgeleri genişletmek için veya bildirisinde belirtilen başka bir bölgeye uygulamak için başvurabilir. Sözleşme, başvuru o bölge için Genel Sekreter tarafından bildirinin alınma tarihinden itibaren üç aylık bitim tarihi süresini takip eden ilk gününde yürürlüğe girer.

Yukarıdaki iki paragrafın altında yapılan başvuru, bu tür bir başvuruda bahsedilen bölge açısından, Genel Sekreterliğe verilecek olan bir tebliğ ile geri çekilebilir. Bu tür bir geri çekilme tebliği, Genel Sekretere veriliş tarihinden sonra üç aylık bitiş süresini takiben ayın ilk gününde geçerli olacaktır.

Madde 16 – Feshetme

Herhangi bir Taraf, herhangi bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne iletileceği bir başvuru ile Sözleşmeyi fesheder.

Bu tür bir feshetme, Genel Sekretere sunulacak olan başvurunun iletildiği tarihten itibaren üç aylık dönemin bitimini izleyen ayın ilk gününde gerçekleşecektir.

Madde 17 – Değişiklikler

Herhangi bir taraf veya Madde 10'da belirtilen Uzmanlar Komitesi Sözleşmede değişiklik yapma teklifinde bulunabilir.

Değişiklik için herhangi bir teklif, Avrupa Konseyi üye Devletleri'ne ve diğer Tarafalara, Madde 14'te belirtilen şartlar doğrultusunda; Sözleşmeye katılmaya davet edilen, üye olmayan herhangi bir Avrupa Devleti'ne bildirilecek olan Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne yapılacaktır.

Madde 10'da bahsedilen Uzmanlar Komitesi, herhangi bir değişiklik teklifini inceleyecek ve tarafların temsilcilerinin 4/3'lük bir çoğunluğu tarafından kabul

edilen metni daha sonra kabul için Bakanlar Komitesi'ne sunacaktır. Bu değişiklik teklifinin; Avrupa Konseyi Yasası'nın 20.d Maddesi uyarınca bakanlar Komitesi'nin çoğunluğu ve Bakanlar Komitesi'nde yer alan Taraf Devletlerin ittifakı ile kabulünden sonra metin Taraflara kabul için gönderilecektir.

Herhangi bir değişiklik, bu değişikliği kabul eden Taraflar açısından, üç aylık bitiş süresini takiben ayın ilk günü üç Avrupa Konseyi üye Devletinin kabul ettiği Genel Sekretere bildirmesinin ardından yürürlüğe girecektir. Bu değişikliği daha sonra kabul eden herhangi bir Taraf açısından değişiklik; üç aylık bitiş süresini takip eden ayın ilk günü adı geçen Tarafın Genel Sekretere kabul ettiğini bildirmesinin ardından yürürlüğe girecektir.

Madde 18 – Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üye Devletlerine ve bu Sözleşmeyi

kabul eden herhangi bir Devlete veya Avrupa Topluluğu'na:

her bir imzayı;

her onay, kabul ve onama veya katılma durumunu;

Bu sözleşmenin 13, 14 ve 15. Maddeleri doğrultusunda herhangi bir tarihte yürürlüğe girmesini;

Madde 15'in altında yapılan herhangi bir ilanı;

Madde 16'nın altında yapılan herhangi bir feshetme durumunu;

değişiklik için herhangi bir teklifi, Madde 17 uyarınca kabul edilen herhangi bir değişikliği ve yürürlüğe giriş tarihini;

Sözleşme ile ilgili her bir hareketi, bildirimini veya iletişimini bildirecektir.

Aşağıda imzası bulunanların huzurunda ve tanıklığında, olması gerektiği gibi bu Sözleşme imzalanmıştır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak iş bu sözleşme İngilizce ve Fransızca olarak ve her iki metinde aynı derece geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde 20 Ekim 2000 tarihinde Floransa’da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin her birine ve Sözleşmeyi kabul etmeye davet edilen devletlere bu Şartın aslına uygun suretlerini iletacaktır¹³⁵.

Ek 2: Avrupa Peyzaj Sözleşmesini İmzalayan Ülkeler

İmzaya Açılış Tarihi : 20/10/2000

Yer : Floransa-İtalya

Avrupa Konseyi Üye Ülkeleri:

Ülkeler	İmza Tarihi	Onay Tarihi
Almanya		
Andora		
Arnavutluk		
Avusturya		
Azerbaycan		
Belçika	20/10/00	
Bulgaristan	20/10/00	
Çek Cumhuriyeti		

Danimarka	20/10/00	
Ermenistan		
Estonya		
Finlandiya	20/10/00	
Fransa	20/10/00	
Gürcistan		
Hırvatistan	20/10/00	
Hollanda		
İngiltere		
İrlanda	22/03/02	22/03/02
İspanya	20/10/00	
İsveç	22/02/01	
İsviçre	20/10/00	
İtalya	20/10/00	
İzlanda		
Kıbrıs Rum Kesimi	21/11/01	
Letonya		
Lihtenştayn		
Litvanya	20/10/00	
Lüksemburg	20/10/00	
Macaristan		
Makedonya		
Malta	20/10/00	
Moldova	20/10/00	14/03/02

Norveç	20/10/00	23/10/01
Polonya	21/12/01	
Portekiz	20/10/00	
Romanya	20/10/00	
Rusya		
San Marino	20/10/00	
Slovakya		
Slovenya	07/03/01	
Türkiye	20/10/00	
Ukrayna		
Yunanistan	13/12/00	

Sözleşmeyi İmzalayan Toplam Ülke Sayısı :	21
Sözleşmeyi Onaylayan Toplam Ülke Sayısı:	3

Ek 3: TÜRKİYE'DEKİ KORUMA ALANLARI¹³⁶

Milli Parklar

- Yozgat amlığı Milli Parkı (Yozgat)
- Karatepe Aslantaş Milli Parkı (Adana)
- Soğuksu Patara Milli Parkı (Ankara)
- Kuşçenneti Milli Parkı (Balıkesir)
- Uludağ Milli Parkı (Bursa)
- Yedigöller Milli Parkı (Bolu)
- Dilek Yarımadası-Menderes Deltası Milli Parkı (Aydın)
- Spil Dağı Milli Parkı (Manisa)
- Kızıldağ Milli Parkı (Isparta)
- Termessos Milli Parkı (Antalya)
- Kovada Gölü Milli Parkı (Isparta)
- Munzur Vadisi Milli Parkı (Tunceli)
- Beydağları Sahil Milli Parkı (Antalya)
- Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı (Çanakkale)
- Köprülü Kanyon Milli Parkı (Antalya)
- Ilgaz Dağı Milli Parkı (Kastamonu)
- Başkomutan Tarihi Milli Parkı (Afyon)
- Göreme Tarihi Milli Parkı (Nevşehir)

¹³⁶ <http://www.orman.gov.tr>, (Mayıs 2001).

- Altındere Vadisi Milli Parkı (Trabzon)
- Boğazköy Alacahöyük Milli Parkı (Çorum)
- Nemrut Dağı Milli Parkı (Adıyaman)
- Beyşehir Gölü Milli Parkı (Konya)
- Kazdağı Milli Parkı (Balıkesir)
- Kaçkar Dağları Milli Parkı (Rize)
- Hatila Vadisi Milli Parkı (Artvin)
- Karagöl-Sahara Milli Parkı (Artvin)
- Altınbeşik Mağarası Milli Parkı (Antalya)
- Honaz Dağı Milli Parkı (Denizli)
- Aladağlar Milli Parkı (Niğde, Adana, Kayseri)
- Marmaris Milli Parkı (Muğla)
- Saklıkent Milli Parkı (Muğla)

Tabiat Parkları

- Ölüdeniz- Kızılkaya Tabiat Parkı (Muğla)
- Çorum-Çatak Tabiat Parkı (Çorum)
- Abant Gölü Tabiat Parkı (Bolu)
- Yazılı Kanyon Tabiat Parkı (Isparta)
- Uzungöl Tabiat Parkı (Trabzon)
- Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı (Antalya)
- Gölcük Tabiat Parkı (Isparta)

- Bafa Gölü Tabiat Parkı (Aydın)
- Polonezköy Tabiat Parkı (İstanbul)
- Ayvalık Adaları Tabiat Parkı (Balıkesir)
- Ballıkayalar Tabiat Parkı (Kocaeli)
- Hacıosman Ormanı Tabiat Parkı (Samsun)

Tabiatı Koruma Alanları

- Hacıosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanı (Samsun)
- Tekkoz-Kengerli Tabiatı Koruma Alanı (Hatay)
- Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Sütçüler Sığıla Ormanı Tabiatı Koruma Alanı (Isparta)
- Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı (Sinop)
- Beykoz-Göknarlık Tabiatı Koruma Alanı (İstanbul)
- Kavaklı Tabiatı Koruma Alanı (Karabük)
- Çitdere Tabiatı Koruma Alanı (Karabük)
- Kökez Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Sülüklügöl Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Kasatura Körfezi Tabiatı Koruma Alanı (Kırklareli)
- Sultansazlığı Tabiatı Koruma Alanı (Kayseri)
- Sakagölü Longozu Tabiatı Koruma Alanı (Kırklareli)
- Vakıf Çamlığı Tabiatı Koruma Alanı (Kütahya)
- Kazdağı Göknarı Tabiatı Koruma Alanı (Balıkesir)

- Akdoğan ve Rüzgarlar Ebe Çamı Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Sırtlandağ Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı (Muğla)
- Kale-Bolu Fındığı Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Alacadağ Tabiatı Koruma Alanı (Antalya)
- Seyfe Gölü Tabiatı Koruma Alanı (Ankara)
- Kaşalıç Tabiatı Koruma Alanı (Kütahya)
- Çığlıkara Tabiatı Koruma Alanı (Antalya)
- Gala Gölü Tabiatı Koruma Alanı (Edirne)
- Körçoban Tabiatı Koruma Alanı (K.Maraş)
- Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı (Rize)
- Dibek Tabiatı Koruma Alanı (Antalya)
- Habibi-neccar Tabiatı Koruma Alanı (Hatay)
- Demirciönü Tabiatı Koruma Alanı (Bolu)
- Yumurtalık Tabiatı Koruma Alanı (Adana)
- Dandindre Tabiatı Koruma Alanı (Eskişehir)
- Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı (Denizli)
- Akgöl(Ereğli Sazlığı) Tabiatı Koruma Alanı (Karaman)¹³⁷

Tabiat Anıtları

- Samandere Şelalesi Tabiat Anıtı (Bolu)
- Mızıkçam Tabiat Anıtı (Kütahya)

- Bıǧbıǧ Orman Sarmaşıǧı Tabiat Anıtı (Adana)
- Asarlık Tepeleri Tabiat Anıtı (Ankara)
- Anadolu Kestanesi Tabiat Anıtı (İzmir)
- Eskipazar Türbe Çamı Tabiat Anıtı (Bolu)
- Araç Turbe Çamı Tabiat Anıtı (Kastamonu)
- Fosil ardıç Tabiat Anıtı (Konya)
- Titrek Kavak Tabiat Anıtı (Konya)
- Koca Katran Tabiat Anıtı (Mersin)
- Taşdede Pırnal Meşesi Tabiat Anıtı (İzmir)
- Dokuz Kardeşler Çamı Tabiat Anıtı (Çamkırı)
- Barla Sedir Ağacı Tabiat Anıtı (Isparta)
- Kunduracı Çınarı Tabiat Anıtı (İzmir)
- Kızılcaelmaaltı Meşesi Tabiat Anıtı (Sinop)
- Ana Ardıç Tabiat Anıtı (Mersin)
- Çatal Sedir Tabiat Anıtı (Burdur)
- Söǧüt Yaylası Ulu Ardıç Tabiat Anıtı (Isparta)
- Meşe Ağacı Tabiat Anıtı (Adapazarı)
- Görkemli Meşe Tabiat Anıtı (Sinop)
- Teos Menengici Tabiat Anıtı (İzmir)
- Ulu Kavak Tabiat Anıtı (Aydın)
- Güney Şelalesi Tabiat Anıtı (Aydın)
- Subaşı Havuzlar Çınarı Tabiat Anıtı (İstanbul)
- Kızılağaç Köyü Lübnan Sediri Tabiat Anıtı (Antalya)
- Koca Kaplan Lübnan Sediri Tabiat Anıtı (Antalya)

- Şah Ardıç Tabiat Anıtı (Antalya)
- Koca Sedir Tabiat Anıtı (Antalya)
- Söğüt Köyü Çınarı Tabiat Anıtı (Muğla)
- Bayır Servi Ağacı Tabiat Anıtı (Muğla)
- Bayır Çınarı Tabiat Anıtı (Muğla)
- Ovacık Köyü Anadolu Kestanesi Tabiat Anıtı (Muğla)
- Ulu Meşe Tabiat Anıtı (İzmir)
- Çatal Çam Tabiat Anıtı (Isparta)
- Aslan Ardıç Tabiat Anıtı (Antalya)
- Karamık Köyü Sedir Ağacı Tabiat Anıtı (Antalya)
- Beldeğirmen Köyü Çınar Ağacı Tabiat Anıtı (Kastamonu)
- Oniki Kardeşler Tabiat Anıtı (Kastamonu)
- Erenler Çamı Tabiat Anıtı (Kastamonu)
- Kıranı Evliya Ardıcı (Gümüşhane)
- Ali Ağanın Kavağı (Gümüşhane)
- Yarendere Fıstık Çamı (İzmir)
- İlk Kurşun Çınarı (İzmir)
- Yemişçi Çınarı (İzmir)
- Fıstık Çamı (İzmir)
- Örümcek Ormanı Ladini (1) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Ladini (2) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Ladini (3) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Ladini (4) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Göknarı (1) (Gümüşhane)

- Örümcek Ormanı Göknaı (2) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Göknaı (3) (Gümüşhane)
- Örümcek Ormanı Göknaı (4) (Gümüşhane)
- Kadınlar Kuyusu Koca Menegici (İzmir)

Özel Çevre Koruma Bölgeleri

- Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Göksu Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi
- İhlara Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Datça Özel Çevre Koruma Bölgesi
- Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi

ÖZET

Uluslararası ve ulusal düzeyde peyzajın korunması, yönetimi ve planlaması için gerekli düzenlemeler ile uygulama çalışmaları dikkate alınarak, ne tür tüzel, kurumsal, ekonomik ve teknik önlemlerin alınması gerektiğinin bir model çerçevesinde incelenmesi ve önerilerin geliştirilmesi bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

Doğal dengenin korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması ve yaşam kalitesinin artırılması, doğal karakteristikler gösteren alanların korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, bu tür alanların hem kişisel hem kurumsal çabalarla korunması ve örgütlenmeye gidilmesi, kurumlar arasında koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Her alanda koordinasyonun sağlanması, alınan kararlarda kolaylık sağlayacağı gibi adı geçen alanların da özelliklerini koruyarak kamu yararına sunulmasına da olanak tanıyacaktır. Nüfus artışıdaki ve göç hareketlerindeki mevcut durum değiştirilmeksizin, endüstri, tarım ve ormancılıkta köklü düzenlemeler yapılmaksızın ve nüfusun doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltılmaksızın doğada gerçek anlamda biyolojik çeşitlilik, peyzaj ve kaynakların korunması mümkün görülmemektedir. Sonuç olarak çevre politikalarının uygulanması, çevresel altyapının güçlendirilmesi, çevre sorunlarının ekonomik kararlara entegre edilebilmesi ve Türkiye'nin çevre konusunda uluslararası taahhütlerini, yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir.

ABSTRACT

Examining the legal, institutional, economical and technical precautions those, considering the practical studies and necessary regulations, are necessary to be taken to plan, manage, and protect the landscape on a national and international platform and developing in a model frame is forming the subject of this thesis.

Protecting the balance of the nature, leaving a liveable environment to the future generations and increasing the life quality depends on the protection of the areas showing natural characteristics. For this reason, it is necessary to protect this kind of places both with individual and institutional efforts, to be organized and to set coordination between these institutions. Providing the coordination in any subject would make it easier to make decisions as it would give us an opportunity to protect the features of these areas and present them to common good. It doesn't seem possible to protect the natural sources, the landscape and the biological variety in the nature, without changing the present situation about the growth of the population and migration, without making fundamental regulations about forestry, industry and agriculture, and without decreasing the negative effect of population on natural environment. As a consequence, it is needed to put the environment policies into practice, to strengthen the environmental infrastructure, to be able to integrate the environmental problems to the economical decisions and carrying out the Turkey's international responsibilities and commitments about the environment.